

ELTEMPS

d'història

La revolució russa de 1905

3 EDITORIAL / 4 APUNT Estat Català contra Lluís Companys
8 PERSONATGES AMB HISTÒRIA Pere Felip Monlau / **11 FER I DESFER**
12 DOSSIER La primera revolució del segle XX / **18 1905 i la llegenda**
de Trotski / 23 La guerra russojaponesa del 1905 / 27 La revolució
vista des de Barcelona / 30 LLIBRES

Es compleix un segle de la revolució russa de 1905. Un esdeveniment històric que, vist en perspectiva, adquireix una gran importància per diversos motius convergents.

En primer lloc, pel fet en si. Va significar ni més ni menys que l'anunci de la inexorable caiguda d'un dels règims polítics que estava més ancorat en el passat. L'autocràcia del tsar. Era la deixalla d'una Europa ja superada en aquelles alçades de la història. Era un règim absolutament mancat de modernitzacions –militars, econòmiques, industrials...– que, al contrari del que passava amb altres dictadures, el deixava sense esperances de supervivència. Era un règim decadent que no va ser capaç de generar cap alternativa de reforma. L'única que s'intentà, la tímida creació d'un parlament, amb prou feines acceptat pels

La revolució russa de 1905

liberals, va ser del tot insuficient. De fet, mai no va ser pròpiament un parlament, perquè el tsar mantenia el seu poder absolut. Aquest fracàs reformador deixà el tsarisme sense futur. El fracàs de la via liberal, per altre costat, mostrava el camí cap a la revolució. A pesar de la momentània derrota revolucionària de 1905, el destí del règim era segellat: la desaparició dramàtica, que es va produir dotze anys més tard, per mor de la revolució roja del 1917.

En aquest mateix sentit –considerar el 1905 rus com a preludi del que vindria–, també emergeix durant aquell any la figura i llegenda d'un dels revolucionaris més emblemàtics de la història, Lev Trotski. Sempre intentà combinar les dues ànimes de la socialdemocràcia russa, menxevics o moderats i boltxevics o radicals. Durant la revolució de 1905 semblava que ho aconseguia. Fins i tot tot just després de la victòria revolucionària de 1917 ho va continuar intentant. Però al final resultà una víctima més, com molts milions de persones més, de l'aberració estalinista que es convertí en el poder soviètic absolut. La terrible dictadura roja envià a la mort milions de persones. O a l'exili, com el mateix Trotski, on trobà la mort el 1940 assassinat per qui tot fa suposar que era agent estalinista.

En tercer lloc, aquell any 1905 mostrà els moviments profunds que començaven a alterar la geoestratègia internacional. La derrota russa en la guerra davant del Japó feia emergir la potència nipona. Un imperi colonial que avançava amb la seua victòria davant la Rússia d'ara fa cent anys el pròleg de la inestabilitat a l'Extrem Orient que inexorablement portaria, mig segle després, a la mundialització de la guerra iniciada a Europa el 1939.

Finalment, els esdeveniments ocorreguts a Rússia fa un segle d'alguna manera també foren el preludi de la societat de la informació. Aquells fets aixecaren un gran interès arreu d'Europa i la premsa n'informava diàriament, gairebé al minut. N'és un exemple la cobertura que els diaris barcelonins feren, en especial *La Vanguardia*,

Per tots aquests motius és més que justificat que el primer número d'EL TEMPS d'Història d'enguany el dediquem a recordar i analitzar els fets revolucionaris de la Rússia de l'any 1905 que tant marcaren el segle XX.

Coordinació: Pelai Pagès i Miquel Payeras.

Documentació gràfica: Jesús Prats.

Producció: Josep Agustí, Miquel Benítez, Laia Carreras, Jordi Jiménez i Vanessa Prieto.

Estat Català contra Lluís Companys

En el context de la Catalunya en efervescència durant la Guerra Civil, les enemistats entre anarquistes i Estat Català esdevingueren el marc del complot contra Companys

Josep Dencàs (foto de la pàgina següent) fou elegit secretari general d'Estat Català (EC), la formació escindida d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) el maig de 1936. Durant la Guerra Civil els anarquistes sentien profunda animadversió cap a EC.

Després de les eleccions democràtiques al Congrés dels Diputats del 16 de febrer de 1936 —en les quals el Front d'Esquerres obtingué la victòria sobre el Front Català d'Ordre—, la situació política començà a degradar-se ràpidament. Tot i que a Catalunya no hi havia un clima de violència política i social com el que imperava a la major part de l'estat espanyol, no es pot parlar amb propietat de l'existència d'un “oasi” de pau malgrat els esforços que nombrosos periodistes i polítics feren per imposar mediàticament aquesta metàfora. Una de les proves del clima que es vivia el trobem en l'assassinat a Barcelona a final del mes d'abril del 1936 dels dirigents separatistes d'Estat Català (EC) Miquel i Josep Badia per elements de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI), que d'aquesta manera es venjaven del primer per la seva passada actuació al capdavant dels serveis d'Ordre Públic de la Generalitat.

El triomf del Front d'Esquerres havia comportat, entre altres coses, l'alliberament dels presos polítics, la confirmació de Lluís Companys com a president de la Generalitat de Catalunya, així com la confirmació per ell mateix del consell executiu que les autoritats militars espanyoles havien suspès i empresonat els seus membres amb motiu dels anomenats Fets d'Octubre” del 1934. Cal assenyalar, però, que Companys no confirmà el separatista conseller de Governació Josep Dencàs, perquè dins del seu partit —Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)— s'imposà la tesi de fer recaure tota la responsabilitat del fracàs dels esmentats Fets d'Octubre sobre el conseller de Governació. Darrere d'aquesta decisió s'ocultava també la crisi que es covava dins d'ERC entre el sector oficialista, majoritari, que optava decididament per l'acceptació de la Constitució republicana i l'Estatut d'Autonomia com a vies per a la recupe-

ració nacional, i el minoritari sector separatista, que es decantava per la plena independència política de Catalunya.

Refundació d'Estat Català. EC se separà d'Esquerra Republicana i es refundà com a partit independent en el congrés que celebrà a Barcelona entre el 21 i el 24 de maig del 1936. La desaparició dels germans Badia consagrà per unanimitat Josep Dencàs com a secretari general de la nova formació. EC estava implantat a la majoria d'indrets del país, però la seva força principal era a la capital, especialment a les barriades de Sant Andreu, el Clot i el centre. La ideologia era, segons l'historiador Manuel Cruells, poc elaborada, i es limitava a reafirmar la seva fidelitat a les directrius primigènies de Francesc Macià.

Tot i l'èxit que suposà la refundació d'EC, no s'aconseguí que la majoria dels militants històrics deixessin ERC, ja que hi ocupaven càrrecs de responsabilitat, cosa que provocà que en el decurs del congrés s'aprovés per unanimitat la proposta d'expulsió de Ventura Gassol, Jaume Miravittles, Jaume Aiguader, etc. Així doncs, la nova formació política iniciava la seva singladura amb un gran dèficit: la manca de figures i de personal amb experiència política. Poques setmanes després de la refundació, EC engruixí els seus efectius amb la incorporació de l'organització patriòtica apolítica Nosaltes Sols! (NS), del Partit Nacionalista Català (PNC), com també d'entitats juvenils i agrupacions estudiantils. El jove EC no arribà mai a ser un partit unificat del tot, ja que en els militants prevalia més la fidelitat a la seva formació d'origen que al projecte comú, circumstància que la Guerra Civil accentuà encara més.

L'esclat de la Guerra Civil. El sòlid antifeixisme d'EC quedà palès quan es

produí l'aixecament militar a Barcelona el 19 de juliol del 1936, ja que va contribuir amb tots els seus efectius a l'aixafament dels rebels. Participà en l'assalt a la caserna de Sant Andreu, on obtingué armament i munició, i ocupà El Oro del Rhin –conegut local de ball de la Gran Via–, que esdevingué la caserna general de les seves milícies; així mateix, s'apropià el *Diario de Barcelona*, que amb la capçalera catalanitzada es convertí en el seu portaveu. Entre morts i ferits tingué 43 baixes. El buit de poder produït a causa del fracassat cop d'estat donà pas a una revolució i a una onada de criminalitat que va estremir tot el país.

La profunda animadversió de què era objecte EC per part dels anarquistes –aleshores amos i senyors dels carrers–, que tenia els seus orígens en la repressió que patiren durant l'estada de Dencàs a la Conselleria de Governació (1933-1934), sumada a la marginació a la qual els sotmetia la Generalitat, tot i la migradesa dels poders que exercia, col·locaren la formació separatista en el blanc de la diàna a la qual apuntava la FAI. Sembla que fou amb el secret vistiplau dels llibertaris que Dencàs aconseguí salvar la seva existència: embarcà precipitadament a principi d'agost del 1936 en un vaixell italià ancorat al port de Barcelona carregat d'elements addictes als colpistes –pròfugs, industrials, carlins, etc.– que atracà a la Gènova mussoliniana. Si els llibertaris magnificaven i manipulaven degudament aquest fet davant l'opinió pública, el podrien esgrimir com un convincent argument per acusar EC de col·laborar amb el feixisme internacional i, d'aquesta manera, procedir a desmantellar-lo. Per sortir de l'atzucac, l'atemorida formació separatista optà per conjurar el perill fent pública l'expulsió del seu secretari general acusant-lo falsament del delictes de desertió. Aleshores, passà a ocupar la secretaria general d'EC Joan Torres Picart, un jove periodista de 27 anys alineat amb l'ala més intransigent del partit que formaven el seguidors de Miquel Badia.

D'altra banda, EC no tenia representació ni en el Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA) –que fou l'autoritat real de Catalunya en els primers mesos de la guerra, ni en les Patrulles de

ARXIU HISTÒRIC CIUTAT BARCELONA

Control –encarregades del manteniment del nou ordre revolucionari–, a causa del vet dels llibertaris. Tanmateix, els militants separatistes s'incorporaren al segon organisme dissolts en els contingents de ERC mercès a la intensa relació personal que existia entre els membres d'ambdós partits. Cal assenyalar també que EC envià una columna de milicians al front d'Aragó, una expedició a València i uns 2.000 combatents a la fracassada expedició per a la conquesta de Mallorca l'estiu del 1936.

La caiguda de Casanovas. L'onada de crims i depredacions que protagonitzaven els anomenats “incontrolats” i la CNT-FAI immediatament després del fracàs de la rebel·lió militar i que els seus autors justificaven –quan ho feien– amb el simple argument que es tractava d'accions punitives contra elements feixistes,

aixecaren una gran i silenciosa repulsa en la majoria de sectors de la societat catalana, que es trobava paraitzada pel terror. Davant aquests fets, el president del Parlament de Catalunya, Joan Casanovas, des del Palau de la Generalitat, difongué ràpidament una al·locució al país, en la qual, entre altres coses, destacava la necessitat de restablir l'ordre públic i d'acabar amb els incontrolats. Nomenat pel president Companys conseller primer, fracassà en la constitució de dos efímers governs que no duraren ni un mes –amb l'absència dels anarcosindicalistes i del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) –que tenien com a objectiu principal la recuperació de l'ordre públic i la dissolució del CCMA. Casanovas, tot i conservar la presidència de l'hivernat Parlament, després de sortir de l'executiu quedà políticament aïllat, i per trencar aquesta situació cercà el suport d'EC,

EC se separà d'Esquerra Republicana i es refundà com a partit polític independent en el congrés que tingué lloc a Barcelona entre el 21 i el 24 de maig del 1936. La desaparició dels germans Badia consagrà per unanimitat Josep Dencàs com a secretari general de la nova formació. EC estava implantat a la majoria d'indrets del país, però la seva força principal era a la capital. La ideologia era, segons l'historiador Manuel Cruells, poc elaborada i es limitava a refermar la seva fidelitat a les directrius primigènies de Francesc Macià

que d'una banda coincidia amb la seva política antifeixista i de l'altra necessitava tenir al costat alguna persona de prestigi. Aquest apropament s'escenificà amb la clausura per part de Casanovas del míting que els separatistes feren al Gran Price de Barcelona l'1 de novembre del 1936. L'èxit del míting fou extraordinari, cosa que feia esperar a l'exconseller primer que aconseguiria el suport dels sectors d'ERC contraris a l'aliança de Companys amb els anarquistes. Les conseqüències del míting foren immediates: els centres de la CNT i de la FAI començaren a preparar l'assalt armat a totes les seus d'EC de Barcelona, així com les d'algunes de comarques.

D'altra banda, a mitjan novembre, el dirigent d'EC Josep Maria Xammar renuncià a tots els seus càrrecs del partit perquè havia estat diputat per tractar d'aconseguir amb la direcció d'ERC una aliança que permetés destruir els anarquistes. També tingué una tensa entrevista amb Companys, al qual demanà la Conselleria d'Ordre Públic per a EC. Mentrestant, Casanovas havia viatjat a França, on un representant seu o ell mateix parlà amb alguna personalitat del Quai d'Orsay, a la qual demanà el suport de París davant la proclamació d'una hipotètica Catalunya independent. La seva gestió fou estudiada per les autoritats gal·les, que consideraven que en aquells moments –octubre del 1936– no era factible el reconeixement d'una Catalunya independent, ja que fer-ho podria desencadenar un seguit de problemes innecessaris, tals com la potenciació del moviment autonomista alsacià, el perill que el Rosselló fos atret pel Principat, que l'independentisme català fos comunista, etc. Ignorem, però, si una gestió semblant es féu amb les autoritats britàniques.

El complot. En produir-se el retorn dels milicians de la fracassada expedició a Malloca a principi de setembre del 1936, la FAI aprofità la desmoralització i la fatiga dels elements d'EC per desarmar-los al mateix peu del vaixell. Davant aquest fet, Xammar visità el conseller de Governació, Josep Maria Espanya (ERC), i li exigí el rearmament dels separatistes. En aquells moments, el conseller sols li pogué proporcionar unes

dotzenes de fusells, però li lliurà els comprovants per retirar dos vagons d'armament, que encara eren a Catalunya Nord i havien estat adquirits per la Generalitat. Existia, però, el problema que per dur a terme l'operació de trasllat i descarregament dels vagons calia disposar d'un cos de protecció, ja que si no era així els llibertaris tenien moltes possibilitats d'apoderar-se d'aquell material. El comissari general d'Ordre Públic de la Generalitat era en aquells moments l'enginyer Andreu Revertés, un home d'ERC que gaudia de l'amistat i la confiança de Companys. La matinada del 22 de novembre, Torres Picart, Casanovas i Xammar es reuniren amb el comissari general al seu despatx i li sol·licitaren protecció armada per aconseguir l'armament dels esmentats vagons. Revertés els assegurà una secció de la Guàrdia d'Assalt a canvi d'un 20% del material, el qual, digué, destinaria a armar forces de la seva confiança. Durant la conversa, Torres Picart exposà el que havia de ser el pla que es gestava en el seu partit: iniciar una campanya adreçada a la creació d'un estat d'opinió que en un moment determinat permetés "eliminar tot el Govern de la Generalitat" –en el qual hi havia tres consellers anarquistes– i fer un canvi de política. A més a més, calia anar preparant grups armats en aquells indrets del país on existien incontrolats per tal de reduir-los. Casanovas intervingué per dir que de l'eliminació del Govern de la Generalitat s'exceptuaria el president Companys. En el supòsit que aquest embrionari pla, que com hem vist estava mancat de suport internacional, s'hagués dut a la pràctica amb èxit, el nou president de la Generalitat hauria estat, d'acord amb el que estableix l'article 44 de l'Estatut Interior de Catalunya, el president del Parlament, és a dir, Joan Casanovas.

Descoberta i repressió. Un policia a les ordres de Revertés, i que actuava com a confident de la FAI, explicà als seus dirigents que el comissari general havia donat l'ordre d'assassinar la seva madrastra –Concepción A. García– sense cap tràmit a la Rabassada per qüestions estrictament domèstiques. Però els policies no compliren l'ordre. Concepción A. García fou

interrogada pel *faista* Dionisio Eroles –cap de Serveis de la Comissaria General d'Ordre Públic– i Revertés fou convocat a la Conselleria de Seguretat Interior. En veure's descobert i que la seva vida perillava –possiblement els anarquistes també l'acusaren de ser l'inductor directe de la desaparició d'algunes persones– cercà una sortida a la seva desesperada situació denunciant un complot contra Companys i el seu govern, que no era una altra cosa que les manifestacions que al seu despatx havia fet el secretari general d'EC i els seus acompanyants el dia que s'entrevistaren. A partir d'aquesta declaració foren cridats a Seguretat Interior el dia 24 de novembre primer Torres Picart –que davant el president de l'Audiència, Josep Andreu i Abelló, féu una declaració coincident amb el que havia manifestat Revertés– i després Casanovas.

El llibertari Aurelio Fernández donà l'ordre de recerca i captura contra Xammar, però sense èxit, perquè el separatista aconseguí passar la frontera. Posteriorment, també abandonaren el país Casanovas i Torres Picart, a qui la direcció d'EC va expulsar per tal de salvar el partit. Revertés, que era la baula més feble de la cadena, fou empresonat a Montjuïc i després posat en llibertat per ordre del conseller de Seguretat Interior, Artemi Aiguader. Havia de ser acompanyat a Andorra, però el seu viatge finalitzà aviat, ja que fou executat en una cuneta a pocs quilòmetres de Barcelona pels membres de la seva escorta. El periodista Jaume Ros assenyala que l'ordre d'execució fou una imposició de la CNT-FAI i degué tenir lloc el dia 30 de novembre. Segons Xammar, amb la mort de Revertés Companys havia aconseguit que amb el vistiplau del seu govern, llevat del conseller comunista Comorera, aquell cas no sortís a la llum. Revertés era un personatge que havia esdevingut incòmode perquè tenia massa informació (Se sap que estava implicat en una apropiació indeguda de lingots d'or).

El 25 de novembre Revertés havia estat destituït amb el curiós argument de no estimar-se convenient la seva permanència en el càrrec. L'endemà, els anarquistes assaltaren i ocuparen durant unes hores la seu del *Diari de Barcelona*, i en aquest mateix dia va prendre possessió de la Co-

missaria General d'Ordre Públic l'exsubsecretari de la Presidència de la Generalitat, Martí Rouret (ERC). Es tractà d'un acte força enfàtic al qual assistiren nombroses personalitats: el conseller primer, Josep Tarradellas, el de Seguretat Interior, Aiguader, el president de l'Audiència, Andreu i Abelló, el secretari de la Junta de Seguretat, Aurelio Fernández, el cap dels Serveis d'Ordre Públic, Dionisio Eroles, el cap de les Forces d'Assalt, comandant Arrando, el cap dels Mossos d'Esquadra, comandant Gavarrí, etc. Durant l'acte, Aiguader digué unes significatives paraules: “No vull parlar del que aquí ha passat. Qui assumeixi la responsabilitat d'aquest càrrec, si no compleix amb el seu deure sofrirà les conseqüències amb tot rigor”. Simultàniament a la publicació de la notícia del nomenament de Martí Rouret, *Solidaridad Obrera* –portaveu anarquista– demanava a les autoritats una explicació pública a la fulminant destitució de Revertés, cosa que ens fa pensar que el complot contra Companys fou un afer que quedà reclòs a la cúpula del poder i al qual s'abocà terra al damunt de seguida.

D'altra banda, Joan Casanovas i altres elements del separatisme que havien hagut d'exiliar-se reprengueren les activitats conspiratives contra Companys i els anarquistes. El gener del 1937, Joan Estelrich –home de la Lliga Catalana que residia a París i que col·laborava amb els franquistes– explicava a Francesc Cambó que hi havia un grup de militants d'EC que treballaven activament cercant suports per tirar endavant un pla per aixafar els anarquistes, i que la Lliga havia rebutjat una invitació per assistir a una de les reunions que es feren a la Ciutat de Llum. El fet que aquesta activitat conspirativa s'aturés de sobte, tal volta s'explica perquè els separatistes avançaven molt poc en el seu pla i també perquè EC adoptà una nova orientació política –en accedir Joan Cornudella a la secretaria general– que es basava en el suport a la Generalitat, i que a Barcelona tinguessin lloc els Fets de Maig del 1937 que posaren fi a l'hegemonia anarquista. El nou context deixava els conspiradors més afeblits i arraconats.

Daniel Díaz i Esculies

El president Companys, objectiu del complot. El pla consistia a “eliminar el govern de la Generalitat” i posar al capdavant, tal i com preveia l'Estatut, a qui era en aquell moment (finals de l'any 1936) el president del Parlament, Joan Casanovas.

Pere Felip Monlau

(1808-1871)

Metge, científic, polític i periodista

En sentir el tret de fusell, els curiosos que ensumaven l'enrenou des de les finestres de les cases de Xifré es van retirar, bo i de pressa, per no malmetre l'experiment. Mentrestant, en un terrat proper, amb la música d'una banda militar de fons, el doctor Monlau donava explicacions a una concurrència que, amb certa incredulitat, observava com l'artista Ramon Alabern es disposava a activar el mecanisme d'un estrany i voluminós aparell. Era un matí ennuvolat, però, a pesar de tot, després d'una llarga espera la llum del dia deixava una nítida empremta de l'edifici de la Llotja i dels porxos de Xifré sobre unes planxes de metall impregnades de sals de plata. El 10 de novembre del 1839 el Pla de Palau de Barcelona va ser l'escenari de la primera demostració fotogràfica feta a l'estat espanyol i aquell metge hi va tenir bona part de culpa.

Tot havia començat dos anys abans quan, arran de les eleccions a les Corts de Madrid previstes per a l'octubre del 1837, Pere Felip Monlau havia inscrit el seu nom en la llista del Partit Liberal Progressista, una candidatura que, a grans trets, reclamava l'aplicació de la Constitució del 1837, la fi de la guerra contra els carlins, l'abolició dels privilegis aristocràtics, la llibertat d'indústria i la protecció del comerç. Durant les eleccions, celebrades entre el 8 i el 12 d'octubre, va esclatar, com era freqüent en aquella època, una bullanga, és a dir, una revolta popular. Davant d'això, Monlau, tot i formar part dels anomenats "exaltats", va expressar una actitud moderada des del diari *El Constitucional*, que ell havia fundat i dirigia: "Els constitucionals –escrivia– no volem bullangues; no les necessitem, perquè la nostra causa és de sobres justa perquè li

faci falta el suport de la força bruta". A pesar de tot, el baró de Meer, capità general de Catalunya, va ocupar Barcelona i va decretar l'estat de setge. El 16 d'octubre, Monlau, des del diari, es queixava: "Gràcies a l'estat de setge ha estat atropellada la seguretat individual i violat l'asil domèstic, que el cel ho demandi als homes de la por!" A les onze d'aquella mateixa nit *El Constitucional* rebia l'ordre de suspensió.

De resultes de la dictadura militar imposada pel baró de Meer i la repressió engegada contra els progressistes, Monlau va haver d'allunyar-se una temporada de Barcelona i, d'aquesta forma, es va instal·lar a París, ciutat on, a principi de gener del 1839, va ser testimoni de les primeres demostracions d'un invent construït per Louis Daguerre. El doctor Monlau es va adonar de seguida de la transcendència d'aquell aparell i, per això, el 24 de febrer envià un informe a l'Acadèmia de les Ciències i de les Arts de Barcelona. "Les aplicacions del daguerrotip seran infinites i totes interessants –explicava–. Sorpren de veritat el nombre de conquestes que diàriament fa la intel·ligència humana d'ençà que va trencar obertament i per sempre amb l'esperit metafísic i teològic per emancipar-se de la seva estèril tirania". Arran de l'expectació generada per l'informe, l'Acadèmia va comprar un aparell i es va organitzar la primera demostració.

En parlar de Pere Felip Monlau seria injust, tanmateix, reduir els seus mèrits a ser l'introduïdor de la fotografia a l'estat espanyol. Monlau, nascut a Barcelona l'any 1808, s'havia doctorat al Reial Col·legi de Medicina i Cirurgia de Barcelona als 25 anys i havia guanyat una plaça al cos de sanitat de l'Hospital Militar. A més, des de novembre del 1835 impartia classes de geografia i

cronologia a l'Acadèmia de les Ciències, entitat a la qual estava vinculat des de la seva època d'estudiant. L'entrada en el món del periodisme l'havia feta al diari *El Vapor*, en què havia treballat com a redactor i posteriorment com a director, del 1833 al 1836. El doctor Monlau havia adquirit una formació molt àmplia que, fins i tot, el portaria, l'any 1840, a la càtedra de Literatura i Història de la Universitat de Barcelona.

En el terreny de la medicina va destacar per ser un fervent defensor de l'higienisme, un corrent que es va estendre per Europa a principi del segle XIX. Els higienistes, en un moment de gran expansió industrial, denunciaven les males condicions de vida, l'amuntegament i la brutícia que patien els obrers a les grans ciutats. Aquesta preocupació va portar Monlau a presentar-se al concurs convocat per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1841 per premiar treballs que exposessin els beneficis que aportaria la demolició de les muralles de la ciutat. "La higiene pública –escrivia en el seu treball titulat 'Abajo las murallas!', que seria el guanyador– aconsella la demolició de les muralles que estrenyen Barcelona. Una salubritat major, una vida més còmoda, serien els primers avantatges que aportaria a la ciutat el seu enderrocament".

El 1843, però, una altra revolta popular faria que la seva vida donés un nou tomb. El 2 de setembre esclatava l'anomenada Jamància i Barcelona entrava en un altre període de setge per part de l'exèrcit espanyol. El metge Carles Ronquillo, amic de Monlau, explicà que durant un dels bombardejos que va patir Barcelona al llarg dels tres mesos de setge el seu pare, Josep Oriol Ronquillo, farmacèutic, conseller de l'Ajuntament de Barcelona i responsable de l'Hospital de la Santa Creu, va fer una visita al departament de Frenopatia i va descobrir, amb horror, que els malalts estaven encadenats, despullats i ajaguts sobre els seus excrements. Ronquillo va ordenar immediatament treure les cadenes als malalts i va nomenar Pere Felip Monlau director de l'Hospital Frenopàtic.

Tanmateix, el fracàs de Jamància va comportar un període de domini dels li-

REIAL ACADEMIA DE MEDICINA DE CATALUNYA

berals moderats i l'arraconament dels progressistes. El 8 de maig del 1844 Monlau era separat de la càtedra a la Universitat de Barcelona i pel juny el destinaven a l'Hospital Militar de València. Iniciava un periple que el portaria a establir-se definitivament a Madrid l'any 1848. A partir d'aleshores va abandonar l'activitat política i es va centrar en l'acadèmica; no debades un any abans havia guanyat les oposicions a la càtedra de Psicologia, Lògica i Ètica de l'Institut de San Isidro, de la Universitat de Madrid i havia publicat els dos volums d'*Elementos de higiene pública*, el primer tractat sobre higienisme aparegut a l'estat espanyol.

Pere Felip Monlau, l'introduïdor de la fotografia a l'estat espanyol. L'esdeveniment es va celebrar el 10 de novembre de 1839 en el Pla de Palau de Barcelona, escenari de la primera demostració fotogràfica a Catalunya i a l'estat.

EL TEMPS

Monlau s'inicià en el periodisme a través d'*El Vapor*, periòdic en el qual treballà com a redactor i director, entre 1833 i 1836

En parlar de Pere Felip Monlau seria injust reduir els seus mèrits a ser l'introduïdor de la fotografia a l'estat espanyol. Monlau, nascut a Barcelona l'any 1808, s'havia doctorat al Reial Col·legi de Medicina i Cirurgia de Barcelona als 25 anys i havia guanyat una plaça al cos de sanitat de l'Hospital Militar

De fet, a pesar dels avatars polítics, Monlau mai havia deixat de banda la seva preocupació per les condicions de vida de la classe treballadora. Així, el 1857, continuant els treballs en l'àmbit de l'higienisme, va publicar *Higiene industrial*, obra que portava el subtítol de "¿Qué medidas higiénicas puede dictar el gobierno a favor de las clases obreras?". El mateix Monlau donava una primera resposta: "La primera mesura que podria dictar el Govern en favor de les classes obreres és la descentralització de la indústria portant les grans manufactures i els tallers d'alguna consideració als pobles rurals. Un assaig de les colònies fabrils donaria indubtablement resultats profitosos, ja que, en general, els obrers no tan sols tenen millor conducta en els pobles que en les ciutats, sinó que, en igualtat de circumstàncies, ells, i sobretot els seus fills, gaudeixen de millor salut". L'historiador Antoni Jutglar ha assenyalat que Monlau, des d'una distància respecte als obrers i sense intenció de moralitzar, tractava de posar al descobert unes situacions que, des del punt de vista de la sanitat, eren totalment anòmales i poc favorables al progrés. En aquest treball, el doctor Monlau feia propostes bastant innovadores com, per exemple, construir cases adequades per als obrers, dutxes públiques, proporcionar-los els aliments necessaris, així com assistència mèdica gratuïta i auxili domi-

ciliari, una proposta aquesta darrera que, segons Jutglar, converteix Monlau en "un llunyà i gairebé utòpic precursor de la moderna Seguretat Social".

Pere Felip Monlau va seguir vivint a Madrid fins al final de la seva vida. El 1858 va fundar la primera revista sobre higienisme publicada a l'estat espanyol, *El Monitor de la Salud*, de la qual va ser director i gairebé únic redactor durant sis anys. Aquell mateix any havia estat escollit membre de la Real Academia de la Lengua Española i, posteriorment, el novembre del 1866, quan es creà la càtedra d'Higiene Pública i Epidemiologia a la Facultat de Medicina de la Universitat de Madrid, en va ser nomenat titular, un càrrec que, no obstant això, va abandonar després de la revolució de setembre del 1868. Pere Felip Monlau va morir el 16 de febrer del 1871.

Xevi Camprubí

Fonts

Artal, F. (et al.): *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans XVIII-XX*, Barcelona, Edicions 62, 1979.

CALBET, J. M., CORBELLÀ, J.: *Diccionari biogràfic de metges catalans*, Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1982. Volum 2.

MONLAU, P. F.: *Abajo las murallas!*, Barcelona, 1841.

MONLAU, P. F., SALARICH, J.: *Condiciones de vida y trabajo obrero en España a mediados del siglo XIX*, Barcelona, Anthropos, 1984. Estudi preliminar d'A. Jutglar.

MONLAU i SALA, J.: *Relación de estudios, grados, méritos, servicios y obras científicas y literarias del Ilmo. Sr. D. Pedro Felipe Monlau*, Madrid, 1864.

MESTRE, J.: "Elecciones i revoltes populars. Les dues cares de la política liberal a Barcelona (1837-1843)", *L'Avenc*, 87, novembre del 1985, pp. 50-56.

RIEGO, B.: *La introducción de la fotografía en España. Un reto científico y cultural*, Girona, CCG, 2000.

RONQUILLO, C.: *Necrología del Doctor D. Pedro Felipe Monlau*, Barcelona, 1871.

La primera revolució del segle XX

La revolució del 1905, tot i que el despòtic Nicolau II continuà governant, va significar l'inici de la fi del tsarisme.

El dia 9 de gener del 1905 segons el calendari ortodox rus –el dia 22 segons el calendari occidental– va tenir lloc a Sant Petersburg, la capital de la Rússia dels tsars, un esdeveniment destinat a tenir un ampli ressò a tot Europa i una profunda repercussió en el conjunt de tot l'imperi rus: una manifestació multitudinària era massacrada per l'exèrcit quan anava a presentar una petició al tsar. Era el punt de sortida d'una ampla revolució –destinada a prolongar-se més enllà de l'any 1905– en què prendrien part els sectors més diversos de la societat russa: burgesia liberal, obrers, pagesos, sense oblidar les nacionalitats oprimides. Es va tractar de la primera revolució del segle XX.

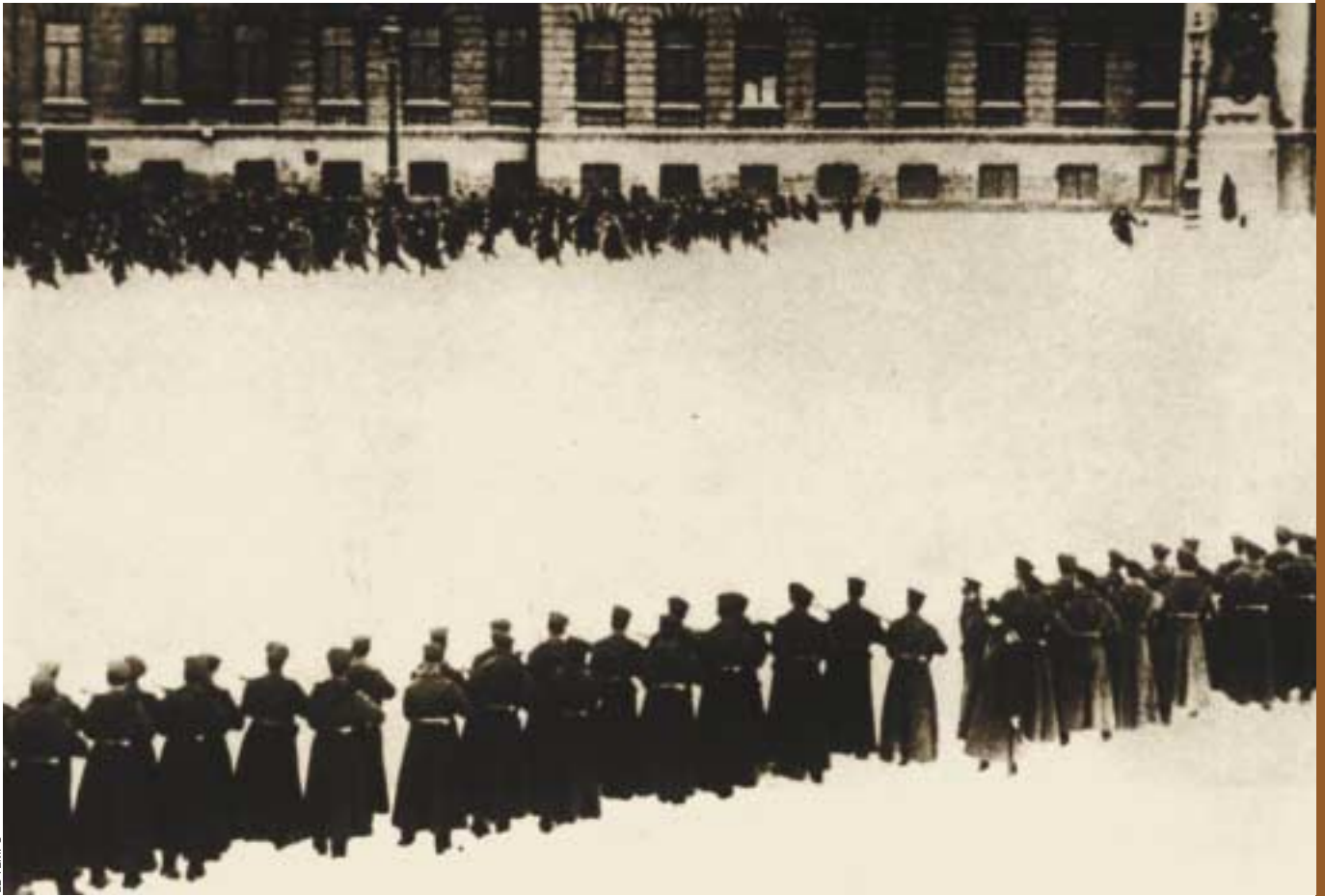
El diumenge sagnant. En el marc de la guerra que estava enfrontant des de gener del 1904 Rússia amb el Japó i que anava de mal borràs per a les tropes russes, s'havia anat produint un progressiu enrariment de la situació política, en la qual els sectors de la burgesia liberal acusaven el règim autocràtic vigent de la responsabilitat de tot el que estava passant i exigien canvis i reformes polítiques.

El règim tsarista era, cal no oblidar-ho, un sistema de poder basat en una monarquia absoluta, on, segons la llei fonamental de l'imperi, que s'havia publicat l'any 1892, "l'emperador de totes les Rússies és un monarca autocràtic i el

seu poder és il·limitat. El mateix Déu ordena que el seu poder suprem sigui obeït, tant per consciència com per por". Davant aquesta situació, durant els darrers mesos de l'any 1904, la intel·ligència liberal russa s'havia anat organitzant a fi de reclamar del Govern i del mateix tsar les necessàries reformes que portessin a un règim constitucional. I la inquietud va traslladar-se als obrers, que vivien encara en unes condicions molt precàries, que recordaven la situació de la primera revolució industrial a l'Europa occidental: males condicions higièniques a les fàbriques, salaris baixos, jornades laborals d'onze o dotze hores diàries, accidentalitat elevada, etc.

L'acomiadament dels treballadors d'una fàbrica de Sant Petersburg fou la causa per la qual un personatge peculiar, el capellà Gapon, que des de febrer del 1904 tenia organitzada una "Societat russa d'obers de fàbriques i empreses", meitat sindicat, meitat societat de socors mutus, organitzés una primera vaga, que de manera progressiva va anar estenent-se per tota la ciutat durant els primers dies de gener.

El dia 8 de gener prop de 120.000 obrers estaven en vaga. Fou en aquesta conjuntura que a Gapon se li va ocórrer la iniciativa d'organitzar una manifestació davant el Palau d'Hivern, la residència del tsar, per lliurar a aquest una petició on es recollien la reivindicacions obreres i populars. Es tractava d'una pe-

EL TEMPS

ció en forma de súplica que començava amb un “Nosaltres, els obrers i habitants de Sant Petersburg, procedents dels estaments més diversos, les nostres dones, els nostres fills i pares ancians i indefensos, acudim a vós, oh majestat!, en busca de justícia i protecció”.

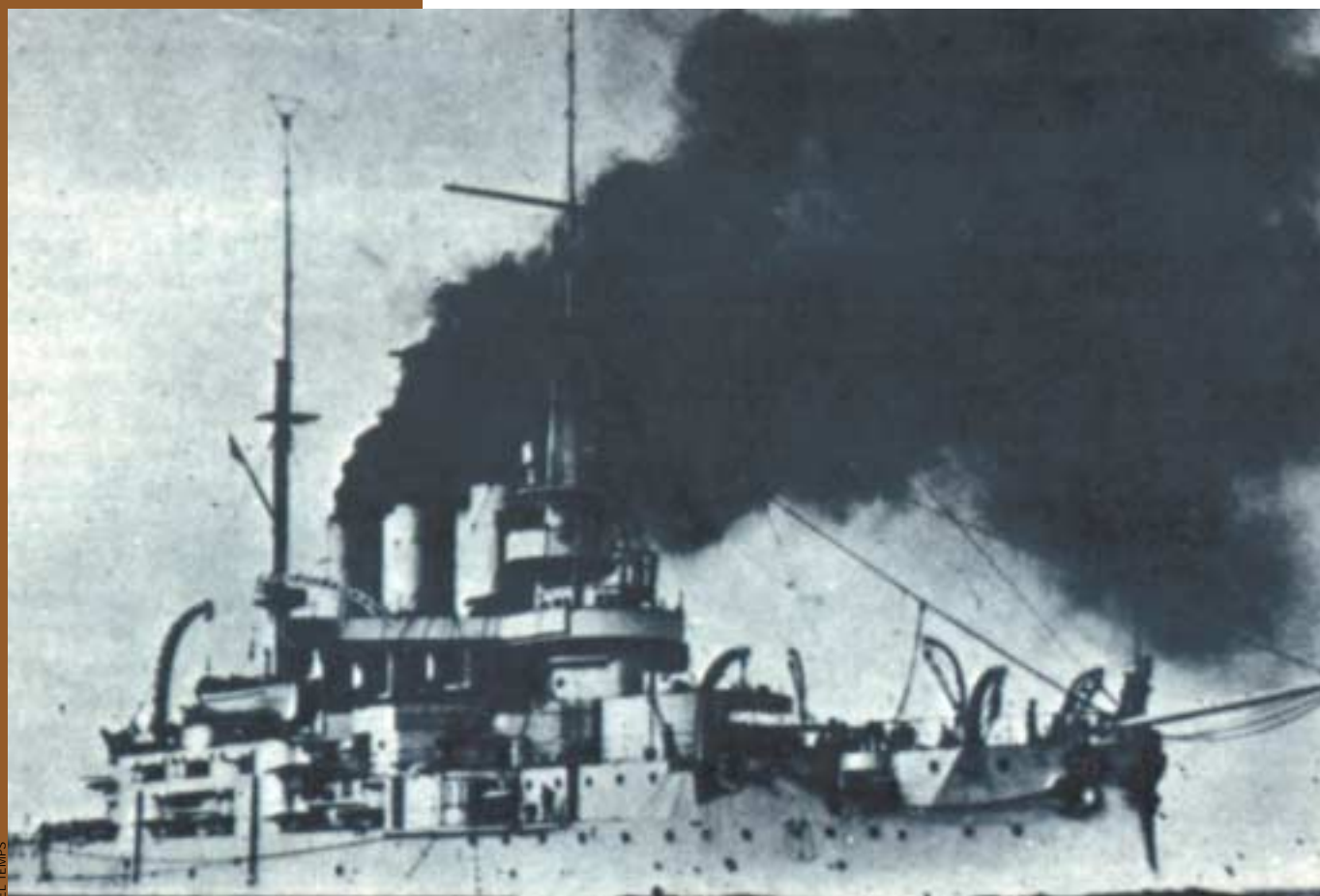
A aquest encapçalament seguia tot un conjunt de reivindicacions i de peticions polítiques i socials, acompanyades de somnis messiànics i d'utopies irrealitzables. Però Gapon, amb un discurs barrejat de reivindicació religiosa, social i política, havia sabut captivar la voluntat de milers d'obrers i treballadors de la capital de l'imperi. I, a desgrat que el Govern l'havia comminat que desconvocqués la manifestació, el diumenge dia 9 va aconseguir mobilitzar prop de 200.000 persones que, vestides de diumenge, es van anar concentrant cap al centre de la ciutat des dels barris obrers cantant himnes i portant estendards religiosos i retrats del tsar, convençuts que aquest finalment els rebria i atendria les seves peticions.

Però quan la multitud es va anar acostant al Palau d'Hivern fou rebuda amb contundència pels cosacs i per la infanteria: allà es va iniciar una matança que va prosseguir durant tot el dia per altres punts de la ciutat, mentre alguns grups de revolucionaris intentaven fer front a l'exèrcit, aixecaven barricades i grups d'incontrolats assaltaven botigues i locals. La xifra oficial de morts i ferits mai no es va saber, però possiblement els morts van superar el miler.

La revolució dels liberals. Els esdeveniments del diumenge sagnant van colpir profundament el país, tots els sectors de la societat russa, i van afeblir considerablement l'autocràcia i el tsar, Nicolau II, des del seu coronament, havia manifestat en més d'una ocasió, i ho continuaria fent en el futur, el “gust per la violència”. En la història de la Rússia contemporània hom considera que hi ha un abans i un després del diumenge dia 9 de gener del 1905. L'estat de coses, a partir d'aquesta data, ja no tornaria a é-

ser mai més igual. En primer lloc, els intel·lectuals i la burgesia liberal van reprendre les seves mobilitzacions.

Els constitucionalistes que formaven part dels *zemstvos*, les assemblees locals d'autogovern, van prosseguir les seves campanyes reclamant, ara ja obertament, la convocatòria d'una assemblea constituent escollida per sufragi universal. Entre els escriptors i els estudiants les mobilitzacions van ser continuades. Gorki, que va ser detingut un temps a la fortalesa de Sant Pere i Sant Pau, demanava a Tolstoi que s'impliqués més en la política “quan centenars i milers de persones decents i honorades estan morint pel dret a viure com a éssers humans”. Els estudiants de Sant Petersburg van decidir anar a la vaga —“no podem estudiar quan el terra que trepitgem està banyada en sang”, deien— mentre que els universitaris de Moscou cremaven retrats del tsar i penjaven banderes vermelles dels edificis de la Universitat. Les autoritats van decidir tancar els centres d'estudis superiors de tot el país fins a fi de curs.

EL TEMPS

En aquesta pàgina, el cuirassat Potemkin, la tripulació del qual es rebel·là el juny de 1905, protagonitzant un dels més famosos episodis dels mesos revolucionaris de 1905. A la pàgina de la dreta, imatge de camperols i obrers russos durant una vaga a principi del segle XX, poc abans de la Revolució.

L'actitud dels constitucionalistes –a les files dels quals hi havia molts membres de la noblesa– va ser la de pressionar el tsar perquè acceptés l'obertura d'un procés constituent que, sense qüestionar el principi monàrquic, menés a un sistema liberal. Però la posició del tsar era clara: no es volia comprometre a res i les seves ambigüitats van menar a la radicalització d'un sector dels representants dels *zemstvos*, que l'octubre del 1905 van constituir el Partit Constitucional Demòcrata, o partit *kadet*, que tenia com a objectiu fonamental la transformació de l'aparell institucional del tsarisme en un sistema constitucional. Era aquella burgesia liberal que, per tal d'evitar la revolució des de baix, i els excessos de les classes populars, pretenia fer-la des de dalt.

La revolució camperola. I és que ben aviat, la revolució va prendre un caràcter global. Els pagesos, que a desgrat de l'emancipació de la servitud, decretada l'any 1861, encara tenien molt limitada la seva llibertat i vivien en una

precarietat similar a la dels obrers industrials –Lenin havia escrit al seu assaig *La qüestió agrària* que més de la meitat de llars camperoles russes no disposaven del mínim de terres per sobreviure–, van reaccionar una mica tardanament als esdeveniments de gener, però al cap de pocs mesos van iniciar una revolta que es va estendre pel conjunt del país.

Es va tractar, en aquest cas, d'una autèntica revolució en la qual la pagesia va protagonitzar vagues laborals i boicots al pagament de les rendes, però també va portar a terme invasions de terres de la noblesa, tales il·legals d'arbres i de boscos, i accions que recordaven molt les antigues *jacqueries* medievals, amb incendis i destruccions de propietats i de residències dels terratinents. A meitat d'any s'havien produït uns cinc-cents disturbis i quan al mes de juliol va celebrar el seu congrés la Unió Camperola, que s'acabava de constituir el mes de maig per tal de coordinar la lluita agrària, va decidir que la propietat

privada de la terra havia d'ésser abolida. “La terra ha d'ésser considerada com a propietat comuna de tot el poble”, afirmaven des de la Unió. A desgrat que la resposta de les autoritats també va ser repressiva –entre gener i octubre del 1905 l'exèrcit fou utilitzat contra els camperols en més de dues mil set-centes ocasions– la situació d'agitació al camp no es va aturar i encara fins a la primavera i l'estiu del 1906 van continuar produint-se disturbis i revoltes pageses, que posaven en relleu, com va destacar l'historiador britànic Edward H. Carr, que a Rússia no podria triomfar cap revolució sense el suport actiu del camperolat.

La revolta militar: la insurrecció del Potemkin. I és que molts pagesos, a més, formaven part d'un exèrcit que si, d'una banda, estava essent utilitzat en funcions repressives, de l'altra estava protagonitzant una guerra amb el Japó que estava a punt de perdre: la derrota a la batalla naval de Tsushima, el maig del 1905, va obligar el tsar a sol·licitar la pau. Tot plegat explica que ja s'haguessin produït al si de l'exèrcit brots d'insubordinació i motins que havien afectat tant la infanteria com la cavalleria, i ben aviat van acabar afectant també la marineria.

L'episodi és molt conegut. El director de cinema Eisenstein el va immortalitzar en una pel·lícula emblemàtica de l'any 1925: *El cuirassat Potemkin*. La història s'iniciava el 14 de juny quan la tripulació del vaixell de guerra va negar-se a menjar carn en males condicions. L'afusellament del portaveu dels mariners per part del capità va provocar la rebel·lió de la tripulació, que va assassinar set dels oficials. Revoltat, amb la confiança que la rebel·lió s'estendria pel conjunt de la flota del mar Negre, el Potemkin va adreçar-se cap al port d'Odesa, on es va trobar amb una població revoltada, que va retre homenatge al mariner mort just al peu de les escales que conduïen al port. Però la reacció militar no es va fer esperar. La nit d'aquell mateix dia, unitats de l'exèrcit enviades com a reforç van dispersar la multitud disparant des de dalt de les escales, en una escena magistralment reconstruïda

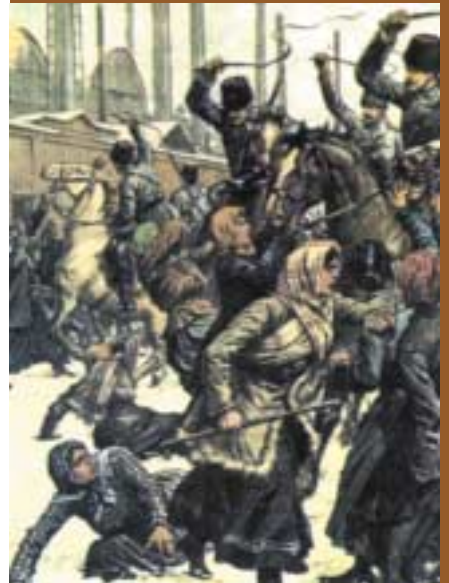
per Eisenstein. El resultat fou una nova matança: hi ha fonts que parlen de dos mil morts i tres mil ferits.

El cuirassat revoltat va haver de fugir d'Odesa, i sense aconseguir que la resta de la flota s'unís a la rebel·lió va adreçar-se cap a Romania. El dia 25 de juny arribava al port de Constanza, on els mariners van abandonar el vaixell per buscar un refugi segur. La rebel·lió havia fracassat, però l'episodi havia transcendit a l'àmbit europeu i posava en evidència que la crisi russa afectava també la medul·la mateixa de l'imperi: l'estructura interna del mateix exèrcit.

Les nacionalitats contra l'imperi. Perquè a aquestes altures la insurgència s'havia estès també al conjunt de les nacionalitats de l'imperi, on les lluites socials ben aviat es van sobreposar a les lluites nacionals. Cal no oblidar que l'imperi rus era una autèntica presó de pobles, on, a més, des de feia anys hi havia moviments nacionalistes molt bel·ligerants a Polònia, als territoris bàltics i fins i tot al Caucas. A la Polònia russa la situació fou especialment conflictiva durant la primavera i l'estiu del 1905.

Ja després del diumenge sagnant més de cent mil persones es van manifestar pels carrers de Varsòvia en contra de Rússia i foren convenientment reprimides per l'exèrcit. La derrota russa a la guerra amb el Japó fou rebuda a la capital polonesa amb manifestacions a favor d'una Polònia “independent i socialista”, i el socialdemòcrata polonès Pilsudski, que estava dirigint diversos aixecaments armats, confiava fins i tot a obtenir ajut financer de l'Estat Major japonès.

A la capital letona, Riga, una manifestació de quinze mil treballadors que havia tingut lloc el 13 de gener va merèixer una rèplica contundent del governador general rus, que va deixar una setantena de morts pels carrers de la ciutat. I mentre a Finlàndia s'iniciava una campanya de resistència passiva, encapçalada per la intel·lectualitat nacionalista, la Geòrgia caucàsica vivia una autèntica revolució nacional, encapçalada pels socialdemòcrates i que va rebre el suport del camperolat.

200.000 persones, vestides de diumenge, es van anar concentrant cap al centre de la ciutat dels barris obrers cantant himnes i portant estendards religiosos i retrats del tsar, convençuts que aquest finalment els rebria i atendria les seves peticions. Però quan la multitud es va anar acostant al Palau d'Hivern fou rebuda amb contundència pels cosacs i per la infanteria

La tripulació del Potemkin va negar-se a menjar carn en males condicions. L'afusellament del portaveu dels mariners per part del capità va provocar la rebel·lió de la tripulació, que va assassinar set dels oficials. En la confiança que la rebel·lió s'estendria pel conjunt de la flota del mar Negre, el Potemkin va adreçar-se cap al port d'Odessa, on es va trobar amb una població revoltada, que va retre homenatge al mariner mort just al peu de les escales que conduïen al port. Aquella mateixa nit, unitats de l'exèrcit enviades com a reforç van dispersar la multitud disparant des de dalt de les escales

D'aquesta manera, doncs, les nacionalitats oprimides per l'imperi s'afegien amb força i contundència a una protesta social i política que s'estava manifestant en tots els àmbits de la societat russa.

La vaga general: la revolució obrera. Però mancava encara la resposta més contundent, la que havien de donar de manera conjunta els treballadors russos, els protagonistes, en primera instància, dels moments inicials de la revolució. Certament, el diumenge sangnant havia representat també per al moviment obrer rus un canvi important. Com va escriure Lenin, "l'educació revolucionària del proletariat va avançar més en un sol dia que en mesos i anys d'existència miserable i desventurada".

A partir d'aquest moment van sovintegar les vagues, les manifestacions, les peticions, actes de violència de tota mena per tot Rússia. I els partits obrers, els socialdemòcrates, dividits des del 1903 en les dues branques bolxevic i menxevic, i els socialistes revolucionaris, tot i la feblesa estructural a què els havia condemnat molts anys de persecució i clandestinitat, van començar a tenir un paper significatiu en la direcció dels obrers russos. En el marc dels moviments de tota mena que s'estaven produint, a l'estiu del 1905 semblava que el moviment vaguístic anava minvant: de 150.000 vaguistes al mes juliol s'havia passat a 36.000 al mes de setembre. La firma de la pau amb el Japó, el 23 d'agost, semblava que contribuïa a apaivagar els ànims.

Però, en aquests moments, es va reprendre el moviment. S'inicià amb la vaga que el dia 19 de setembre van promoure els treballadors d'arts gràfiques de Moscou. Reclamaven el dret a reunir-nos lliurement, a discutir lliurement els seus problemes i a fer-ho "en qualsevol lloc i a qualsevol hora...", millores salarials i unes condicions de vida més dignes.

Una manifestació conjunta amb estudiants que els vaguistes van realitzar l'endemà va acabar amb enfrontaments amb la policia. La vaga es va anar estenent en altres sectors obrers de la ciutat i ben aviat va rebre la solidaritat dels treballadors d'arts gràfiques de Sant Pe-

tersburg i altres ciutats. A començament d'octubre eren els treballadors del ferrocarril Moscou-Kazan els que s'afegien a la vaga, fins que el dia 16 d'octubre totes les línies ferroviàries es trobaven paralitzades, mentre el conjunt d'obrers industrials i de professionals de totes les ciutats de Rússia, sota l'impuls dels treballadors de Sant Petersburg i de Moscou, es posaven en vaga. S'havia assolit la vaga general.

La situació, no cal dir-ho, va arribar a ser caòtica, i les aspiracions dels obrers no semblaven tenir fre: a les assemblees, a les manifestacions, els treballadors se sumaven a les exigències de canvis i de democràcia i no van faltar pronunciaments contra l'autocràcia i el tsar i a favor de la revolució i de la república democràtica. En el moviment va acabar tenint un paper de primer ordre la constitució de soviets, sobretot del soviet de Sant Petersburg, que en forma de consell de treballadors va posar-se a dirigir la vaga.

Certament, la constitució del soviet va ésser una de les novetats més destacades de la revolució del 1905, fins al punt que acabaria donant nom a la revolució russa, uns anys més tard. Ara el soviet de Sant Petersburg, on Trotski va ser-ne l'ànima i en va acabar de ser el seu president, va actuar com un veritable govern obrer organitzant les vagues, publicant un diari, *Izvestia*, creant una milícia i constituint, en definitiva, un autèntic poder contraposat al Govern.

El moviment va ser intens durant els mesos d'octubre i novembre i el desembre a Moscou els socialdemòcrates van declarar una nova vaga general i van repartir armes entre els obrers. Però, a desgrat que en els darrers mesos de l'any encara van proliferar no pocs motins agraris i multitud de vagues, el Govern va aconseguir progressivament controlar la situació. El recurs a la repressió —el dia 3 de desembre era detingut el soviet de Sant Petersburg—, l'inici d'una certa contrarevolució i les noves promeses constitucionals que va acabar fent el tsar van culminar, a la fi, amb la victòria governamental.

La fi de la revolució: el Manifest d'Octubre. En el moment àlgid de la

revolució, el mes d'octubre, el tsar, que fins aleshores s'havia limitat a vagues promeses reformistes que mai no s'havien concretat, empès pel seu ministre, el comte Serguei Witte, es va veure obligat a publicar el Manifest d'Octubre, que recollia tres preceptes bàsics.

D'una banda, es comprometia a concedir les llibertats fonamentals –associació, premsa, reunió, etc.–; en segon lloc, preveia una ampliació del dret electoral a sectors de la societat russa que n'havien estat exclosos fins aleshores; finalment, es considerava que la Duma –el Parlament– tindria competències legislatives, i no merament consultives, com inicialment havia previst.

Quan es va difondre el manifest, el 18 d'octubre, hi va haver, certament, manifestacions d'entusiasme, però al mateix temps es va posar en funcionament una extrema dreta, que, més enllà del suport al tsarisme, va realitzar actes terroristes, com la reproducció de pogroms anti-jueus, que es van produir en diverses ciutats del país. Algunes fonts afirmen que durant les dues setmanes següents al Manifest d'Octubre es van produir sis-cents noranta pogroms documentats, amb més de tres mil morts: només a Odessa foren assassinats vuit-cents jueus.

El Manifest d'Octubre –les promeses del tsar mai no del tot complertes, perquè quan es va produir l'obertura de la Duma el mes d'abril del 1906, l'actitud obstruccionista de Nicolau II a la seva tasca legislativa va provocar una situació de crisi institucional permanent– i alguna altra mesura adoptada pel Govern, com fou la promulgació d'una amnistia, van contribuir a la inflexió del moviment revolucionari. Però aquesta no va ser l'única causa que el va fer fracassar.

Historiadors com Orlando Figes en plantegen d'altres: la manca d'unitat dels moviments revolucionaris –el fet que camperols, obrers, nacionalitats, etc. haguessin seguit una dinàmica pròpia i no s'haguessin unit en cap ocasió–, la fidelitat de l'exèrcit al règim tsarista, a desgrat dels motins puntuals que es van produir en algunes unitats, i la desunió que va crear el Manifest d'Octubre entre els liberals –àvids a

EL TEMPS

participar en el joc polític– i els socialistes –que volien prosseguir el procés revolucionari– en serien les més importants.

Però al marge d'aquest fracàs, al marge que un règim tan despòtic com era el tsarisme va aconseguir superar el pitjor moment que havia viscut en la història més recent, era evident que la situació política i social de Rússia no havia quedat del tot estabilitzada. I que s'havia obert una porta, un nou període històric en el qual la revolució passava a ser el primer punt de l'ordre del dia.

Pelai Pagès i Blanc
Universitat de Barcelona

Durant el període revolucionari van sovintejar les vagues i protestes protagonitzades per una classe obrera que començava a organitzar-se en assemblees i sindicats.

La revolució del 1905 serveix a Lev Trotski per forjar-se com a líder revolucionari.

El protagonisme que adquireix no s'esvairà i el convertirà en llegenda.

1905 i la llegenda de Trotski

Lev Davidóvitx Bronstein ha passat a la història com a Lev Trotski. Nascut a Iàkovka (Ucraïna) el 1879, als divuit anys ja era un conegut activista polític, la qual cosa li valgué el primer desterrament a Sibèria. Fill d'una acomodada família burgesa jueva, el jove Lev també excel·lí ben aviat en la tasca intel·lectual, com a articulista i autor de llibres. Les dues facetes, activista i intel·lectual, a més de la decisió personal, el convertiren durant la revolució del 1905, que li costà el segon desterrament a Sibèria i per la fugida el també segon exili a l'estranger, en una vertadera llegenda per al moviment revolucionari.

Sempre es mostrà partidari de la unió entre els dos corrents del Partit Socialdemòcrata rus, entre el majoritari, de caràcter revolucionari i jacobí (o bolxevic), i el minoritari, més moderat i democràtic (o menxevic). A la revolució del 1917 va viure l'èxit que no tingué el 1905. Però llavors s'allunyà de les formes d'exercir el poder, de les purgues que imposà la direcció, actitud que el portà al nou i definitiu exili a Mèxic, on fou assassinat per un seguidor de l'ortodòxia comunista de Stalin el 1940.

El primer trotskisme. Es pot dir que la llegenda de Trotski comença poc abans del cèlebre Congrés Socialdemòcrata del 1903. Havia arribat a Londres l'any 1901, quan ja era conegut com "La Ploma" pels seus famosos articles, entre

els quals n'hi havia un d'excel·lent sobre Nietzsche, autor al qual llegí amb passió a la presó. Aleshores fou fitxat per *La Iskra*, la revista on col·laborà amb el suport del jove Lenin, a més de Martow, oposant-se a Plekhanov. En el dit congrés se'l considerà com el *martell* de Lenin, però el cas és que no ho era. De fet, al contrari; en el moment en què es produí el xoc entre els dos corrents socialdemòcrates, el majoritari bolxevic i el minoritari menxevic, el *martell* es revinclarà contra Lenin. Amb el temps, seran aquestes crítiques de Trotski al jacobinisme i *sustituisme* leninista el que quedarà per a la història. Tant, que serviran, d'una banda, de munició per a molts socialistes que es mostraran contraris a la concepció leninista del partit, i, de l'altra, perquè la maquinària estalinista trobarà en les controvèrsies de Trotski i Lenin la prova del pecat original del trotskisme.

La gran llegenda que forjarà Trotski, però, quedarà consagrada enmig de la situació revolucionària de gener del 1905, que fou un episodi boreal del segle XX. Va ser en aquella revolució on, en paraules escrites per Deutscher, Trotski "fou l'únic entre els líders [socialdemòcrates] de l'emigració que acudí al camp de batalla tan aviat com li fou possible. Es convertí en el líder màxim de la primera revolució. Quan Lenin posà peu en sòl rus, Trotski ja es disposava a convertir-se en president del soviets de Sant Petersburg".

Sense optar per cap de les dues faccions de la socialdemocràcia russa —que sempre tractarà d'unificar en un partit ampli—, Trotski pogué fer feina per igual amb una i l'altra. En efecte, fou l'home clau per als menxevics de l'interior del país, al mateix temps que els bolxevics no feien passa sense confiar en ell. El seu paper a la revolució del 1905 el convertí en protagonista. Després de passar un temps a la clandestinitat, trobà ràpidament el seu lloc ideal en l'agitació davant les massives assemblees que es succeïen a la capital de la revolució. La seva influència en aquestes assemblees va arribar a tal punt d'intensitat que el professor Miliukov, historiador i en aquells moments animador dels liberals russos, escrigué poc després: "Els que

EFE

ara acusen el nostre partit que aleshores no protestés contra les il·lusions revolucionàries del trotskisme senzillament no entenen o no recorden l'estat d'ànim que predominava en el públic democràtic de les assemblees en favor de Trotski." Quan Lenin s'adonà d'aquesta influència declarà: "Bé, Trotski s'ho mereix per la seva tasca brillant i infatigable."

El líder Trotski. Els esdeveniments revolucionaris començaren d'una forma sumament paradoxal. Una manifestació obrera encapçalada pel qui era un cèlebre capellà, Gapon, s'encaminà amb pregàries i precis cap als peus del pare de totes les Rússies. Els fets són bastant coneguts: la massacre indiscriminada d'homes, dones i nens, i la reacció següent: vaga general, assemblees revolu-

cionàries, barricades, manifestacions, repressió... A les assemblees es triaven els delegats, que eren revocables, els quals constituïen la direcció revolucionària i expressió de la democràcia directa. Era una situació radicalment nova. Alhora hi havia molta gent que invocava la tradició religiosa. Es fonia l'ahir i el demà en un present que, com escrigué Rosa Luxemburg, venia marcat per manifestacions a les quals "al capdavant de la processó anaven les icones, però, per sobre dels caps de les multituds sobrevolava l'esperit de Karl Marx".

Davant l'allau popular de peticions de reformes, la monarquia tractà de fer la maniobra clàssica, fent veure que es canviava per no canviar. Promulgà un manifest a través del qual es creava la Duma (el Parlament rus), però vertical i merament consultiva. Tanmateix, no

aconseguí enganyar molta gent. Sols els liberals –que en principi semblaven tenir el paper d'avantguarda democràtica– acceptaren la maniobra. Quedaven així en evidència. No eren el que pareixien. És en aquest context que Trotski es forja com a líder. I és el moment en què s'enfronta als liberals denunciant-los a través d'una carta oberta al professor Miliukov, en què repudia el liberalisme de l'època. Els recordava que els liberals del 1789 no transigiren davant les promeses de la monarquia. I que sí que ho feren, al contrari, els del 1848, per por de la revolució, amb el resultat que la llibertat fou traïda.

"Però –escrivia Trotski a Miliukov– la història no ensenya res als professors d'història. Els errors i crims del liberalisme són internacionals. Vostè està repetint el mateix que els seus predeces-

EL TEMPS

Fotografies de la fitxa policial del jove Trotski. El 1898 va ser detingut i desterrat a Sibèria. A la dreta, el tsar Nicolau II amb la seva família, assassinats pels revolucionaris el 16 de juliol de 1918. Trotski volia haver jutjat el tsar.

sors feren en la mateixa situació de fa mig segle. Vostè tem trencar amb la Duma. Perquè aquest emmirallament constitucional li sembla real, en el desert sec i estèril pel qual passa el liberalisme rus des de fa una dècada. Vostè, professor, no dirà això al poble. Però nosaltres sí que li ho direm. I si vostè tracta d'entrar en debat amb nosaltres, i no en els banquets liberals, sinó en presència de les masses, li demostrarem que amb el nostre aspre i gruixut llenguatge revolucionari podem ser irrefutables, més convincents i eloqüents [que vostès, els liberals]. Si la revolució no retrocedeix, la burocràcia s'aferrarà a vostè com el seu baluard; i si vostè realment tracta de convertir-se en baluard de la burocràcia, la revolució victoriosa el tirarà per la borda. Si, en canvi, la revolució és derrotada, aleshores el tsarisme no tindrà cap necessitat del liberalisme de vostè. Vostè, professor, es proposa no prestar atenció a les veus ni de l'esquerra ni de la dreta. La revolució no ha dit l'última paraula. Amb poderosos i amples moviments acosta el ganivet al coll de l'absolutisme. Vagin amb compte els liberals que tot creuen saber-ho, no posin la seva mà sota la lluent fulla d'acer [de la revolució]. Vagin amb compte!"

Del soviets al fracàs. El curs inicial de la revolució semblava donar empenta a les ànsies de Trotski. D'una banda, l'activitat de les masses estava en primer pla d'actualitat, sense defallir.

D'una altra, les diferències entre bolxevics i menxevics no es palesaven. Així, la capacitat revolucionària de la classe obrera es reflectia en els soviets. A ells es refereix Trotski a l'obra –que Mandel definirà com a “mestra”– *Balanç i perspectiva*: “No es tracta d'organitzacions preparades per a la conspiració a posta, amb la finalitat d'assegurar, en el moment de la revolta, la presa del poder per part dels obrers. No, els soviets són òrgans creats, de manera concertada, per les masses mateixes, amb l'objectiu de coordinar la seva lluita revolucionària. I aquests soviets, elegits per les masses davant de les quals són responsables, són incontestablement institucions democràtiques i fan la política de la classe més resolta en l'esperit del socialisme revolucionari.”

I va ser en un d'aquests soviets en el qual Trotski desplegarà la seva enorme tasca agitadora, en mítings i a través d'articles de premsa. En el de Sant Petersburg, del qual fou el president, que per la seva importància era conegut simplement com “el soviets”. L'èxit l'anima a intentar estendre per tot Rússia el mateix model, tot esperant que a partir de l'agitació de cadascun dels soviets la insurrecció fos factible i, així, enderrocar el decrepít règim tsarista i instaurar una assemblea constituent i la democràcia. Però no per tot arreu hi havia les mateixes condicions favorables. La feblesa del moviment camperol era evident. I molts soldats, a més, eren de la pagesia. Sols els obrers es mostraven francament decidits. D'alguna manera, el mateix Trotski ho reconeix quan escrigué, després del fracàs del primer intent revolucionari: “Si els soviets no guanyaren la insurrecció per al proletariat almenys sí que es guanyaren el proletariat per a la insurrecció”.

La visió de la revolució de Trotski, i Nadal. A la *La revolució de 1905* (Planeta, Barcelona, 1975), Lev Trotski ofereix la seva visió d'aquell episodi, que no dubta a qualificar com el “majestuós pròleg del drama revolucionari del 1917”. En aquestes pàgines dona una minuciosa referència als fets, “que componien el vertader significat de la revolució”. I, al mateix temps, és una

EL TEMPS

penetrant anàlisi sociològica de les arrels que motivaren la descomposició del règim tsarista. S'hi veu la tensió mútua entre l'aristocràcia rural, els camperols, el colonialisme econòmic estranger, el proletariat i la intel·lectualitat. Trotski polemítza no sols amb els representants del tsarisme i dels liberals constitucionalistes, sinó també amb els seus propis companys revolucionaris. Tot plegat converteix aquest llibre en un valuós i imprescindible element per conèixer i aprofundir el pensament d'un dels creadors de la teoria i pràctica revolucionària del segle XX. L'obra culmina amb el relat de l'exili de l'autor a Sibèria i amb la seva dramàtica fuga a l'hivern del 1907, que és un passatge de fascinació i sincera profunditat humana.

Aquesta edició és prologada per Santiago Nadal, liberal monàrquic, el qual, des de la famosa revista *Destino*, s'havia erigit com un reconegut polític. Nadal estableix amb detall una suma de factors que intervenen en la revolució, com la industrialització o el paper de Gapon, i fixa la successió d'esdeveniments subratllant que "el moviment iniciat el gener del 1905 continuà desenvolupant-se caòticament, després del diu-

menge sagnant: la rebel·lió del cuirassat Potemkin el juny, la vaga general i la creació del soviets de Sant Petersburg l'octubre –amb un Trotski de només 26 anys–, la vaga general i la insurrecció armada a Moscou a final d'any, i com a teló de fons constant –a més de les innombrables vagues– la més o menys extensa violència caòtica dels camperols, si més no en diversos llocs del país”.

Nadal considera que “hi hagué un element cabdal que salvà el règim tsarista, com és el fet que en general, i amb certes excepcions, les forces armades es mantingueren fidels al tsar. Trotski reforçà, en la comprovació d'aquest fet, la seva idea sobre la necessitat de la militarització de la revolució”. En efecte, el mateix revolucionari ho explica en el seu llibre: “El vell poder estatal reposa en les seves forces materials i, sobretot, en l'exèrcit. En cert moment de la revolució apareix la pregunta crucial: de quin banda estan els soldats, les seves simpaties i les seves baionetes?” En un altre punt de l'obra escriu, bastant eloqüentment: “La primera ona de la revolució russa fou esclafada per la manca d'agudeses del camperol que, còmode en el seu poblet, esperant prendre una mica de te-

La gran llegenda que forjarà Trotski quedarà consagrada enmig de la situació revolucionària de gener del 1905, que fou un episodi boreal del segle XX. Va ser en aquella revolució on, en paraules escrites per Deutscher, Trotski “fou l'únic d'entre els líders

(socialdemòcrates) de l'emigració que acudí al camp de batalla tan aviat com li fou possible. Es convertí en el líder màxim de la primera revolució. Quan Lenin posà peu en sòl rus, Trotski ja es disposava a convertir-se en president del soviets de Sant Petersburg

I va ser en un d'aquests soviets en el qual Trotski desplega la seva enorme tasca agitadora, en mítings i a través d'articles de premsa. En el de Sant Petersburg, del qual fou el president, que per la seva importància era conegut simplement com "el sovieta". L'èxit l'animà a intentar estendre per tot Rússia el mateix model. Però no per tot alhora hi havia les mateixes condicions favorables. La feblesa del moviment camperol fou palesa. I molts soldats, a més, eren de la pagesia. Sols els obrers es mostraven francament decidits.

rra, lluità contra el senyor, però amb l'uniforme de soldat disparà contra els treballadors." Aquestes lliçons les aprengué Trotski de forma decisiva per al futur. Per això que, llavors, pel 1917 el preocupés especialment treballar per aconseguir tenir la màxima part possible de l'exèrcit al costat revolucionari. O quan ja caigut el tsarisme, creà grups armats que, al capdavant, havien de fer impossible el manteniment del govern provisional. En aquest sentit, doncs, és possible que Trotski hagi estat al cap i a la fi, i tant com Lenin, el pare de la Revolució Russa del 1917.

En el pròleg de l'edició esmentada del llibre de Trotski, Nadal fa especial menció al fracàs de l'obertura constitucional del tsarisme. Recorda que, com el cas del rei espanyol Ferran VII a principi del XIX, "en el Manifest d'Octubre, el tsar acceptava la creació d'una mena de Parlament", el qual reconeixia una sèrie de drets, però subordinats al fet que "Nicolau II va continuar proclamant-se tsar i autòcrata de totes les Rússies". En la pràctica política, a més, els ministres continuaven essent responsables davant d'ell, i no de la Duma, la qual, d'altra banda, podia ser dissolta en qualsevol moment per l'emperador". Tot i això, Nadal considera que "en tot cas el Manifest d'Octubre constituïa una important base de partida per a una evolució política de l'imperi cap a un règim de caire occidental". Que no prosperà. Nadal lamenta que "en la imensa tragèdia de la Revolució Russa hi ha, com en tot, una gran part de desenvolupament dels fets que és atribuïble als aspectes objectius però alhora també s'ha de considerar el factor humà. Aquí, concretament, cal atendre a la personalitat de Nicolau II i a les seves circumstàncies familiars que constituïen un drama humà enorme, dins de la commoció social i política, que al capdavant resultà decisiu per al curs dels esdeveniments". Fa referència així Nadal a la malaltia, l'hemofília, que patia el fill del tsar, l'anomenat tsarevitx, i l'actuació en el cercle familiar de la figura estranya de Rasputin. Conclou Nadal que "errors polítics imperdonables" se sumaren a "errors humans que qualsevol pare o mare excusarà".

Com és propi d'aquest tipus de sensibilitat monàrquica, Nadal fa esment en el drama humà del tsar, però atén poc a l'absoluta insensibilitat social de la qual feia gala l'autòcrata. I amb relació al paper de Trotski en l'afusellament del tsar i de la seva família, convé recordar que el revolucionari projectava un judici al monarca i al règim que encapçalava, però es mostrava obert a la magnanimitat. Quan s'assabentà que la família havia estat afusellada al complet, demanà si els nens també. Quan se li contestà que sí, Trotski guardà silenci. No volgué provocar cap problema, tot i que evidentment va sentir repugnància. Si bé, és clar, va ser una acció emmarcada en una situació general en la qual milers d'obers i camperols eren afusellats.

Pepe Gutiérrez

Bibliografia. A banda del magistral capítol que va escriure sobre els fets del 1905 Isaac Deutscher a *El profeta armat* (edició en català a Edició de Materials, Barcelona, 1967), el lector interessat podrà trobar un estudi detallat sobre el pensament de Trotski a l'obra d'Alain Brossat *En los orígenes de la revolución permanente. El pensamiento político del joven Trotski* (Siglo XXI, Madrid, 1976). Brossat domina una documentació molt superior a la de Deutscher, i té major perspectiva per seguir les complexes i freqüentment contradictòries sinuositats del jove Trotski en tots els seus trams: des de l'antimarxisme populista al marxisme de *La Iskra*; de l'antibolxevisme virulent del 1904 al bolxevisme crític del 1917. Segons Brossat, en aquesta primera fase el trotskisme camina amb una extremitat coixa: "És l'època del primer desenvolupament de la teoria de la revolució permanent, suportada sobre la genial intuïció del perfil de la Revolució Russa, i també l'època de la política desgraciada de Trotski, encallat entre el conciliacionisme i l'equilibri, enmig de les dues faccions de la socialdemocràcia russa." Per a Brossat, "la Revolució d'Octubre no significa solament l'ascens de Trotski a la dimensió històrica. En l'àmbit teòric representa [...] la segona mutació fonamental, la que el condueix a fondre la teoria de la revolució permanent en el gresol polític i organitzatiu del bolxevisme".

D'altra banda, dues obres considerades com antileninistes de Trotski, traduïdes al francès, són d'interès per acostar-se al revolucionari. Es tracta de *Nos tâches politiques* (Belfond, París, 1970) –amb textos de Marguerite Bonnet, Rosa Luxemburg i del mateix Lenin– i *Rapport de la délégation sibérienne* (Spartacus, París, 1969).

La guerra russojaponesa del 1905

La crisi de l'estat tsarista s'explica també, en part, per la guerra Rússia i el Japó van entaular el 1905.

La guerra russo-japonesa del 1904-1905 va contribuir a la crisi del tsarisme i a l'esclat de la Revolució Russa del 1905 perquè, d'una banda, fou una guerra molt desfavorable per a les pretensions de l'imperialisme rus sobre l'Extrem Orient i, d'una altra, va fer evident la caducitat de les estructures polítiques, socials, econòmiques i militars de la Rússia tsarista, que no va poder vèncer l'exèrcit ni l'armada nipona, molt més modernitzada que la russa.

Extrem Orient. La penetració russa a l'Extrem Orient durant l'últim quart del segle XIX va ensopegar immediatament amb els interessos japonesos, que els van contestar diplomàticament primer el 1875 i militarment al final del procés, el 1904. La primera part del contenciós imperialista entre russos i japonesos es va desenvolupar pel control de la mar del Japó, i es va arreglar diplomàticament el 1875 amb un acord pel qual els japonesos van obtenir les illes Kurils i l'imperi rus es va quedar amb l'illa de Sakhalin, encara que els japonesos van tenir molta influència sobre aquesta illa i les costes continentals properes a l'orient del Sikhote-Alin. La frontera entre ambdós estats va quedar fixada a Sibèria.

La segona part de la pugna imperialista es va obrir quan els russos van intervenir a favor de Xina després de la guerra xinesa-japonesa del 1894-1895, en la qual el Japó va lluitar pel control de la mar Grogga i de Corea. Aquesta guerra la van guanyar els japonesos, que van desfer l'antiquada armada xinesa al setembre del 1894 i van conquerir Dairen, Wei-Hai-Wei, Shantung i Seül, i van aconseguir la cessió de Port Arthur i de l'illa de Formosa amb les petites illes Pescadors incloses, a més del reconeixement de Corea com a estat independent per part de Xina en el tractat de pau signat a Shiminosaki l'abril del 1895. L'estat de Corea

va quedar sota influència japonesa de manera semblant a les costes del nord i l'illa de Sakhalin, per la qual cosa es pot dir que el Japó controlava plenament les rutes de la mar Grogga i de la mar del Japó el 1895, que tancaven la sortida dels russos a l'oceà Pacífic, que era l'objectiu fonamental de l'imperialisme rus.

Després de la guerra del 1894-1895, la intervenció russa a favor de Xina va tenir l'ajuda dels alemanys i francesos, però no dels britànics, i va poder frenar l'expansió imperial japonesa a Corea i per la mar Grogga. La intervenció va proporcionar els russos concessions ferroviàries en la Xina septentrional de molta importància per arribar a Vladivostok, Dairen, Port Arthur i Pequín i la cessió per 99 anys de Port Arthur i Dairen a partir del 1898 amb el dret de vigilar militarment les instal·lacions ferroviàries del conegut i nombroses vegades protagonista de novel·les i pel·lícules tren transiberià i la seua prolongació a Port Arthur.

El fet que més conflictes va provocar en la disputa russo-japonesa per Corea fou la instal·lació d'un dipòsit de carbó a Mesampo (Corea) per l'armada russa el 1900. Els dipòsits de carbó eren fonamentals perquè les marines de guerra dels imperis pogueren reposar el carbó consumit durant els viatges i actuar lluny de les metròpolis. Les bases principals de l'armada russa (Sant Petersburg a la mar Bàltica i Odessa a la mar Negra) estaven a 7.000 quilòmetres de la mar de Xina i de Japó, per la qual cosa els dipòsits de Mesampo eren vitals des d'un punt de vista estratègic. Immediatament, els britànics també van fer el seu dipòsit de carbó a Wei-Hai-Wei; els alemanys, a Kia-Tchéou; i els francesos, en un port situat més al sud. La presència dels europeus va provocar un atac de xenofòbia conegut com la Guerra dels Bòxers el 1900 i la resposta conjunta de les potèn-

EL TEMPS

Batalla terrestre entre les tropes russes i japoneses, l'any 1905. Les tropes nipones assetjaren i conqueriren importants fortificacions russes de valor estratègic com a dipòsit per al carbó de les armades, les quals, al capdavant, definiren el rumb de la guerra: la victòria japonesa.

cies occidentals, a la qual també es va unir el Japó. Aquesta guerra va permetre als russos l'ocupació militar de Manxúria per assegurar la construcció dels ferrocarrils.

Japó no podia permetre un avanç tan significatiu de l'imperialisme territorial rus per Corea i Manxúria. La contraofensiva japonesa no es va fer esperar i, després de signar una aliança amb els britànics el 1902, es desencadenà la guerra del 1904-1905 durant la qual els nipons van prendre novament Port Arthur i Dairen, van ocupar tot Corea i van penetrar cap a Manxúria.

Guerra i derrota russa. La derrota dels russos fou total i estrepitosa. El 8 de febrer del 1904, els russos tenien fondejada la majoria de la seua flota de guerra d'Orient a la drassana exterior de Port Arthur i tres creuers a Vladivostok, però aquests tres creuers estaven bloquejats pel gel de l'hivern i no podien salpar del port. A Port Arthur hi havia 7 cuirassats, 14 creuers i alguns canoners i contratorpediners. L'almirall japonès Togo va atacar-los sense declaració de guerra amb una flota moderna composta per 6 cuirassats, 14 creuers i alguns torpediners i contratorpediners, que aconseguiren bloquejar la flota russa perquè els transports marítims de les tropes japoneses hi arribaren tranquil·lament per atacar per terra Corea, Port Arthur i penetrar més tard

cap a Manxúria. El 10 d'agost, la flota russa d'Orient va sortir de Port Arthur i fou atacada pels japonesos, que van obligar quatre cuirassats russos a tornar a Port Arthur, d'on ja no es mourien, i la resta de la flota es va refugiar dispersada per Xangai, Vladivostok i altres ports.

Una part de l'esquadra russa de Sant Petersburg va salpar cap a Vladivostok el 15 d'octubre del 1904 amb l'objectiu d'atacar els japonesos, però el viatge fou molt accidentat i lent. La flota, formada per set cuirassats, diversos creuers, contratorpediners i vaixells d'avituallament, va tenir un incident el 22 d'octubre al nord de l'illa de la Gran Bretanya (incident del Dogger Bank), després va estar bloquejada a Vigo, el 3 de novembre estava a Tànger i no va poder arribar a Madagascar fins al gener del 1905. Mentrestant, els japonesos van ocupar Port Arthur el 2 de gener del 1905 i van avançar cap al nord i van guanyar diverses batalles terrestres, amb la derrota definitiva de l'exèrcit rus a Moukden. Els nipons controlaven les rutes de la mar Groga i la mar de Japó sense cap oposició dels russos i podien avituallar les seues tropes desembarcades a Corea sense problemes.

L'única opció dels russos per trencar-ne el domini era reunir la flota en camí del Bàltic amb la refugiada a Vladivostok i la dispersa pels ports neutrals de la mar Groga; però els vaixells de guerra russos necessitaven carbó i el russos n'havien perdut els dipòsits de Mesampo (Corea) ocupats pels japonesos. Els alemanys es van comprometre a avituallar de carbó la flota russa comandada per l'almirall Rotjstvenski, que va sortir de Madagascar cap a Vladivostok el 16 de març del 1905, va arribar a l'estret de Malacca el 5 d'abril i va entrar a la mar de la Xina meridional el 9 de maig després de recalar a Cam-Ranh des del 13 d'abril. Els carboners alemanys es van negar a anar més enllà de la mar de Xina i la flota russa va continuar viatge per l'estret de Corea cap a la mar de Japó sense aquests carboners vitals per a garantir l'avituallament de carburants.

La flota japonesa de l'almirall Togo els esperava a prop de l'illa de Tsou-Shima. La flota russa va arribar-hi el 27 de maig a les dues de la vesprada amb poc coneixement del lloc i esgotada pel viatge que

havia durat més de mig any. El combat naval va començar immediatament i, al dia següent de matí, el 28 de maig, la flota russa estava destruïda i l'almirall supervivent Nebogatoff es va rendir amb cinc vaixells encara no enfonsats que ja no podien combatre. La rendició fou molt protocol·lària. Nebogatoff va mostrar el senyal internacional de rendició i va voler lliurar el seu sable a l'almirall Togo a bord del vaixell nipó Mikasa, com si estigués en ple segle XVII o XVIII en els combats navals del Carib. Durant la guerra naval contra els russos, els japonesos solament van perdre 500 homes i tres torpediners; els russos van tenir 6.000 morts, 22 vaixells enfonsats, sis capturats pels japonesos i només sis dels seus vaixells van ser conduïts a ports neutrals i tres van arribar a Vladivostok.

La victòria japonesa sobre l'exèrcit i la flota russes va frenar l'expansió de l'imperialisme rus i el tsar es va veure obligat a cedir als japonesos Port Arthur i el sud de l'illa de Sakhalin i a reconèixer l'establiment d'un protectorat japonès a Corea i a Manxúria meridional, però no hi va haver compensacions econòmiques com volien els japonesos, gràcies a la mediació a favor dels russos del president dels Estats Units, Theodore Roosevelt, recelós de l'expansió nipona, la qual cosa va disgustar els japonesos.

L'imperi japonès. La principal lliçó de la guerra és que els japonesos s'havien convertit en una potència imperial jove que va derrotar dos imperis vells i caducs en la lluita per Corea i el control de les rutes de les mars Groga i de Japó: l'imperi xinès el 1895 i el rus el 1905. Els va desfer les antiquades flotes de guerra igual que ho van fer els Estats Units amb l'antiquada flota espanyola el 1898 a Cuba i a Filipines. De forma paral·lela als Estats Units, Japó va derrotar dos imperis vells perquè es va modernitzar durant la segona meitat del segle XIX i va aconseguir el seu lloc en els afers internacionals.

La modernització del Japó no va ser solament militar, amb la construcció d'una flota de guerra moderna durant l'última dècada del segle XIX capacitada per a guerrear, sinó també política, econòmica i social. La reorganització política es va

desenvolupar a partir del 1868 sota la dinastia Meiji i es va regularitzar amb la promulgació el 1889 d'una constitució escrita que va saber combinar les tècniques polítiques occidentals i les idees polítiques tradicionals nipones.

L'establiment d'un estat de dret va permetre al Govern japonès desenvolupar una diplomàcia internacional capacitada per a negociar amb les potències imperialistes europees de tu a tu, sobretot amb Gran Bretanya, i eliminar a la llarga els tractats injustos imposats anteriorment pels europeus i nord-americans als països ancestrals de l'Extrem Orient. De fet, el principal objectiu dels diplomàtics japonesos a partir del 1868 fou definir la posició internacional del Japó i revisar els tractats injustos. La frontera del sud va començar a definir-la el 1872, quan es va assegurar el control administratiu de les illes Ryūkyū (Amami, Okinawa...) i, el 1873, quan van controlar militarment les illes Bonin. La frontera del nord fou definida amb el tractat amb Rússia del 1875, que els va donar les illes Kurils i va situar la frontera amb els russos a Sakhalin. La frontera occidental fou la més problemàtica, perquè els japonesos van necessitar utilitzar la tècnica de la canoera a Corea el 1876 per penetrar comercialment en l'imperi de Xina igual que l'havien patida ells mateixos el 1853 de mà dels nord-americans. Corea, que estava sota la sobirania xinesa, fou el primer punt de rivalitat seriosa entre xinesos, japonesos i russos i l'objecte de les guerres del 1894-1895 i 1904-1905.

La revisió dels tractats injustos no va tenir tant d'èxit com la definició de la posició internacional de Japó i solament va quallar després de l'establiment de l'estat de dret del 1889. El primer avenç fou la signatura d'un acord amb els britànics l'any 1894 per eliminar l'extraterritorialitat, que entraria en vigor l'any 1899. Aquell mateix any 1894, els japonesos van decidir la guerra contra Xina. Llavors, Japó ja havia realitzat reformes socials i econòmiques molt favorables per al desenvolupament intern. Es van abolir les restriccions de classe i professió, es van establir normes comercials i jurídiques liberals als gust dels britànics i nord-americans, es va ordenar el sistema monetari i bancari, es revisaren els im-

*La derrota del russos
fou total i absoluta
L'almirall
supervivent
Nebogatoff es
rendí amb cinc
vaixells encara no
enfonsats que ja no
podien combatre.
La rendició va ser
molt protocol·lària.
Nebogatoff va mostrar
el senyal
internacional de
rendició i va voler
lliurar el seu sabre a
l'almirall Togo a bord
del vaixell nipó
Mikasa com si estigués
en ple segle XVII o
XVIII...*

EL TEMPS

Batalla naval a l'estret de Tsushima, entre les armades russa i japonesa, el 27 de maig de 1905. La victòria nipona fou tan contundent que al tsar no li quedà altre remei que demanar la pau a l'imperi japonès, que, així, començava una llarga fase de domini a l'Extrem Orient.

postos sobre la terra, etc... i el capital agrari va finançar una industrialització plenament desenvolupada ja el 1905 gràcies també a la mà d'obra alliberada del camp i per l'abolició de les restriccions de classe i professió. A Kobe, Osaka, Tòquio i Yokohama hi havia consorcis comercials i financers i indústries pesants. Japó exportava fils i teixits de cotó i seda treballats majoritàriament amb màquines.

Decadència dels derrotats. Per contra, els vells imperis vençuts per Japó, que encara conservava la figura de l'emperador, com Xina i Rússia, però amb un govern modernitzat per la Constitució japonesa del 1889 i victoriosos en les guerres imperials del 1894-1895 i 1904-1905, tenien unes estructures provadament incapacitades per a les disputes imperialistes de principi de segle XX. Les úniques vies de sortida d'aquests imperis vells i caducs eren, o bé acceptar la situació i limitar-se a defensar les fronteres nacionals i deixar de ser imperis, o bé reformar o revisar les estructures internes de tota mena per adaptar-se als nous temps, o la revolució. No és casual que les revolucions russa i xinesa

s'emmarquen en la derrota contra l'imperialisme japonès en la ruta de Corea. El diumenge sagnant de Sant Petersburg, el motí a Odessa dels mariners del Potemkin i el Manifest d'Octubre van tenir lloc a la Rússia del 1905. La fundació del Kuomintang de Sun Yat-sen basat en els principis de democràcia, nacionalisme i reforma econòmica es va produir en la Xina del 1905. Recordem que el Kuomintang va protagonitzar la revolució xinesa del 1911 que va eliminar els emperadors i va establir la República de la Xina el 12 de febrer del 1912. Poc abans, els japonesos s'havien annexionat Corea (1910) i començaven una nova fase del seu imperialisme, que acabaria enfrontant-los amb els Estats Units durant la Segona Guerra Mundial pel control de les illes del Pacífic. Després d'aquesta guerra, Corea va ser novament el lloc de conflicte entre els imperialismes de la nova Xina i la nova Rússia, regenerades per les revolucions respectives comunista i soviètica, contra l'imperialisme dels Estats Units que va recobrir l'imperialisme nipó, en la que va ser la ja molt més recent Guerra de Corea del 1950-1953.

J. M. Santacreu Soler

La revolució vista des de Barcelona

Tot el que s'esdevingué a Rússia el 1905 va ser seguit amb molt interès arreu d'Europa, i també naturalment a Catalunya, on la premsa barcelonina, sobretot 'La Vanguardia', narrà els episodis revolucionaris

Els esdeveniments que van tenir lloc a Rússia durant tot l'any 1905, des de la jornada sagnant del 9 de gener fins a la vaga general de Moscou del mes de desembre, van ser seguits amb molt interès a tot Europa i naturalment també des de Catalunya.

'La Vanguardia'. La premsa barcelonina va seguir fil per randa cada episodi de la revolució i va fer un esforç per tal de tenir informada al dia, i a vegades a l'hora, l'opinió pública catalana. *La Vanguardia*, sense anar més lluny, durant tot l'any va publicar cròniques que, sobretot, enviava des de París el seu corresponsal Blasco.

Ja el dilluns 23 de gener (el dia 10 de gener en el calendari ortodox rus), l'endemà mateix del diumenge sagnant, Blasco iniciava la seva crònica, datada a les 21.31 h del diumenge, assenyalant: "les notícies que arriben de Sant Petersburg són gravíssimes; jo les aniré transmetent a mesura que arribin al meu coneixement", i a continuació narrava els primers enfrontaments que s'havien produït entre manifestants i soldats. En cròniques successives, a les 21.53, 22.11, 20.19 h, fins a la 1.37 h de la matinada –la darrera que escrivia– entrava en detalls sobre la situació en què es trobaven els diversos barris de la ciutat: "A l'avinguda Newski, a la plaça de l'Almirallat i a la rodalia del palau imperial va augmentant extraordinàriament la

multitud, si bé la cavalleria no para de fer repetides càrregues i nombrosos presos. Uns deu mil obrers, en veure tancat el camí del palau, es reuneixen a la Unió Obrera i llancen per les finestres proclames i fan discursos violents recriminant que s'utilitzi la tropa contra el poble i de l'actitud adoptada per l'emperador. El poble aclama els oradors i crida 'A baix la monarquia!' A les tres de la tarda la situació va fent-se tràgica." I a la darrera crònica que envia a la 1.37 de la matinada del dia 23 deixa clara la transcendència de la jornada: "Ens diuen a darrera hora des de Sant Petersburg que és impossible avaluar exactament el nombre de morts i ferits en la jornada d'ahir, però es parla de molts milers. La ciutat presenta l'aspecte d'un bastíssim camp atrinxerat. En l'avinguda Newski la multitud està aixecant una formidable barricada."

Uns dies després, el dijous 26 de gener, un llarg article signat per "Juan Buscón" sobre els esdeveniments russos recollia episodis d'aquella jornada descrits per un anònim testimoni presencial dels fets: "A les cinc la multitud és atacada, copada, ganivetada per tots els costats. El poble, atacat per l'horror, fugit per on pot. Homes, dones i nens corren atemorits, rellisquen ací i allà, cauen, s'aixequen per caure una altra vegada més lluny. En aquest moment, una veu aspra de comandament es deixa sentir, esclaten noves descàrregues i les víctimes cauen en massa. La repressió és terrible... Si he de dir la veritat fins ara la revolta no ha esclatat encara. Els manifestants no tenen armes i no han proferit una sola amenaça." En tot allò que podien llegir els barcelonins sobre els fets de Sant Petersburg abundaven passatges similars.

A final del mes de juny i començament del mes de juliol l'interès del corresponsal de *La Vanguardia* se centrava en els esdeveniments que se succeïen a la ciutat d'Odessa i a l'entorn de la flota del mar Negre. En aquest cas, les primeres notícies arribaven via Londres, firmades per "Ricky". El diari del dia 29 de juny es limitava a assenyalar la notícia segons la qual els vaguistes d'Odessa havien obligat a tancar moltes tendes i s'havien produït importants enfronta-

“Ens diuen a darrera hora des de Sant Petersburg que és impossible avaluar exactament el nombre de morts i ferits en la jornada d’ahir, però es parla de molts milers. La ciutat presenta l’aspecte d’un bastíssim camp atrinxerat. En l’avinguda Newski la multitud està aixecant una formidable barricada”, publicava ‘La Vanguardia’ l’endemà de la matança de Sant Petersburg

ments amb la policia. Però l’endemà, la notícia portava com a titular “La rebel·lió a Odessa” i en la crònica redactada des de Londres es feia referència a l’arribada a la ciutat del cuirassat Potemkim, que confonia amb el Kniaz amb aquests termes: “El Kniaz enviava al port una xalupa armada, que va dipositar en els molls un fèretre obert que contenia el cadàver d’un mariner que al damunt portava un paper escrit on es deia: ‘Aquest home ha estat mort d’un tret per un oficial perquè es queixava de la mala qualitat del ranxo, i com que ha estat assassinat per haver dit la veritat, els seus camarades l’han venjat matant tots els oficials.’ La multitud que va envair els molls es descobria respectuosament davant el cadàver i llençava crits sediciosos.” Les successives notícies que el mateix dia arribaven des de París parlaven d’enfrontaments entre vaguistes i policia que havien provocat centenars de morts i que el que havia passat a Odessa “és, en efecte, una cosa terrible”.

El diumenge 2 de juliol es parlava ja del Potemkim i en la crònica des de Londres, que recollia la versió del *Daily Telegraph*, es donava la següent versió dels fets, procedent d’un oficial: “Alguns mariners es queixaven de la qualitat del ranxo i el tinent de servei va ordenar que els contents formessin en un cantó i els descontents en un altre. Els primers eren la immensa majoria. Però els més revoltosos es van apoderar aleshores de les seves armes i va començar la matança d’oficials. Alguns d’aquests es van tirar al mar, però amb les metralladores els insurrectes els van matar a tots.” El mateix dia, tant la crònica enviada des de Londres com la que arribava de París parlava de la rendició del cuirassat. Però l’endemà aquesta darrera informació era rectificada i ja es feia referència de la seva fugida cap a Romania: “Comuniquen directament des de Constanza que el Potemkin, acompanyat d’un torpediner, procedent d’Odessa, es va presentar davant d’aquell port a les sis de la tarda d’ahir diumenge saludant la ciutat amb les canonades reglamentàries. Obtingut el corresponent permís, alguns dels seus tripulants van baixar a la ciutat en busca de provisions. La tripulació del Potemkin es compon de

840 homes, amb dos maquinistes i un aspirant.”

A partir del mes d’octubre i fins a final d’any, les notícies feien referència sobretot a la vaga general, a la situació en què es trobaven diferents ciutats russes i territoris de l’imperi i a la insurrecció de Moscou. El dia 18 d’octubre una breu nota, datada a París, a la 1.15 de la matinada del mateix dia i transmesa per cable, afirmava el següent: “Diuen des de la capital de l’imperi moscovita que la situació s’agreuja a cada punt i que s’ha fet ja general la vaga dels obrers tramviàries, i se succeeixen freqüents xocs entre els vaguistes i les tropes.” A partir de l’edició del dia 25 d’octubre les notícies sobre la vaga general i els enfrontaments entre vaguistes i exèrcit tornen a ser freqüents: “La ciutat de Sant Petersburg –es diu el mateix dia 25– es troba en plena rebel·lió, completament interrompuda la seva vida normal. A conseqüència de les vagues que han esclatat en tots els ferrocarrils.” I el mateix dia hom publicava que “la situació és molt crítica a Moscou; els vaguistes han tallat els conductes d’aigua i han decidit impedir el funcionament dels correus i telègrafs”. També apareixen notícies d’altres indrets, no sempre concretes, com quan es parla –el dia 31 d’octubre– que “al Caucas els desordres són molt greus, i són insuficients les forces dels cosacs per evitar-los” i més endavant, el mateix dia, s’afirma que “a Kíev el municipi està reunit en sessió permanent, i a tot arreu de Rússia, tant al Caucas com a les províncies del nord, es repeteixen incessantment els desordres més greus. Són nombroses les víctimes a què aquests donen origen”.

La fi revolucionària. La detenció del sovieta de Sant Petersburg, a començament de desembre, l’explica *La Vanguardia* amb els següents termes, a l’edició del dia 19 de desembre: “Han estat detinguts tots els membres del Consell Obrer. Les tropes van rodejar l’edifici on es trobaven reunits, i els cosacs van envair la sala de sessions. Han estat suspesos els periòdics que van publicar el manifest del Consell Obrer i ara la Unió per a la Defensa de la Llibertat ha ordenat a la resta de periòdics

EL TEMPS

Detall de l'escena de la matança de l'escala d'Odessa en *El cuirassat Potemkin*, d'Eisenstein.

que ho publiquin també, encara que sigui a costa que siguin igualment sospesos per l'autoritat imperial." I l'endemà *La Vanguardia* anava plena de notícies referides a la situació al Bàltic, a Riga i a tot Lituània.

Quan, empès per les circumstàncies, el tsar va haver de plegar-se a les exigències de la situació, va nomenar el liberal Witte primer ministre i va concedir una Constitució liberal. *La Vanguardia* ho explicava el dia 31 d'octubre, des de París, assenyalant que "aquesta tarda –pel dia anterior– s'ha publicat el manifest de l'emperador en què nomena Witte primer ministre de l'imperi amb el mandat d'unificar les funcions governamentals, concedir llibertats cíviques, donar a la Duma poders legislatius i fer més extensius els drets electorals dels ciutadans" i l'endemà, des de Londres, s'oferia la versió publicada pel *Daily Telegraph*: "Anit l'emperador va aprovar verbalment el programa liberal de Witte, de manera que avui Rússia és ja un estat constitucional, segons el programa acceptat ahir al matí, i falta només decidir una simple qüestió de redacció, encara que aquesta dilació pot estar plena de grans perills. Malgrat tot, la reforma política serà al cap i a la fi íntegra i real, i acceptarà els principis de la inviolabilitat de la persona i del domicili, la llibertat de premsa, de consciència i d'asso-

ciació, quedaran abolides totes les mesures de coerció, i es crearà una vertadera assemblea legislativa sobre la base de la llibertat de sufragi."

Però a final de desembre encara es continuaven publicant notícies de la revolta de Moscou, on "la formació de barricades va originar molts combats amb les tropes a la plaça del Triomf. Els vaguistes van obstruir també els carrers immediats per evitar una sorpresa. Els dragons van carregar contra els revolucionaris, fet que va causar gran nombre de baixes entre morts i ferits" (24 desembre). Era clar, a final d'any, que a Moscou "és terrible la lluita, ja que a la repressió implacable de les autoritats oposen els revolucionaris una resistència acarnissada" (25 desembre).

Tots aquests testimonis que hem seleccionat i traduït convenientment al català posen en relleu la qualitat i la puntualitat de la informació que rebien els lectors barcelonins dels esdeveniments que anaven succeint a Rússia. I, al mateix temps, indiquen l'interès que despertava una revolució que, aparentment, semblava llunyana, però que, com es va acabar evidenciant al cap de poc més d'una dècada, va arribar a ser un esdeveniment central en la història universal del segle XX.

Pelai Pagès

Cavalcant l'ideal

Articles de batalla

A cura d'Eulàlia Pérez Vallverdú

Col. "Memòria del segle XX", Cossetània Edicions, Valls, 2004, 142 pàgines.

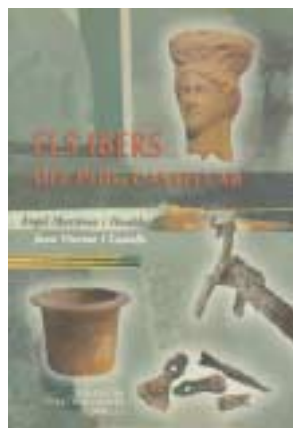
Aquest nou volum de la col·lecció "Memòria del segle XX" de Cossetània Edicions recull tot un seguit d'articles periodístics on l'escriptor Josep M. Folch i Torres confessa obertament les seves preferències polítiques i ideològiques durant els anys que van des de la crisi de final de segle del 1898 fins a la Setmana Tràgica del 1909. Situat en l'òrbita de la Unió Catalanista del doctor Martí i Julià, Folch i Torres defineix un catalanisme progressista i d'esquerra amb voluntat d'intervenir políticament durant una dècada cabdal pel catalanisme, quan esdevingué una opció política i ideològica amb una intervenció real a la vida del país. A partir dels articles que publica, bàsicament, però no exclusivament, a *La Tralla* i a *El Poble Català*, Folch participa en tots els debats que tenen lloc durant aquests anys, especialment arran de la constitució de Solidaritat Catalana el 1906. El llibre, que conté una interessant introducció d'Eulàlia Pérez, que serveix per a contextualitzar històricament els articles, ens presenta un vessant inèdit i molt desconegut sobre la producció literària de qui fou l'autor d'aquelles *Pàgines viscudes* publicades per l'inoblidable Patufet. **P. P.**

Els ibers del Puig Castellar

Àngel Martínez i Hualde, Joan Vicente i Castells

Editorial Centre Excursionista Puigcastellar, Santa Coloma de Gramenet, 128 pàgines.

Sinopsi i presentació de l'editorial, signada per Ramon Jordan Giménez, president del Centre Excursionista Puigcastellar:
"El llibre que es presenta és la recopilació dels treballs al llarg de més de quaranta anys dels seus autors, Àngel Martínez Hualde i Joan Vicente Castells, amb el suport i entusiasme de molts altres amants de l'arqueologia que formaven la Secció d'Estudis del Centre Excursionista Puigcastellar.

"Amb la publicació d'aquest llibre finalitza una època caracteritzada per una generació de romàntics, que amb el seu esforç i dedicació totalment altruistes han fet possible que les restes del poble iber del Puig Castellar hagin arribat als nostres dies."

Franquisme i repressió

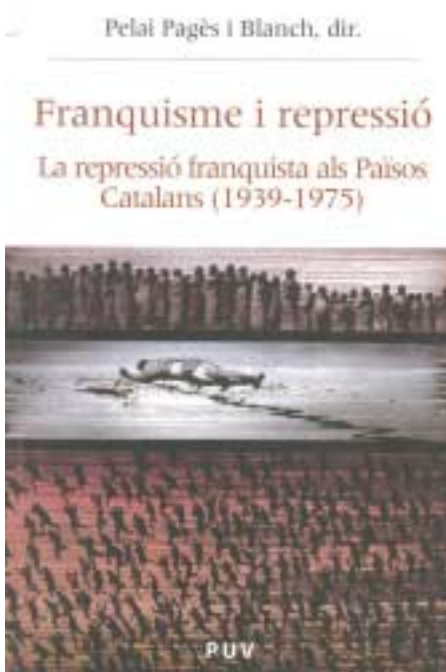
La repressió franquista als Països Catalans

Direcció de Pelai Pagès i Blanc

Autors dels textos: Pelai Pagès, Conxita Mir Curcó, Josep Miquel Santacreu, Marc Carrillo, Ricard Camil Torres Fabra, Jordi Ibarz Gelabert, Enric Galén, Antoni I. Alomar i Canyelles, Francesc Vallverdú, Genís Samper i Triedu, Emili Ferrando Puig, Josep Dalmau, Pere Fullana Puigserver, Rafael Maestre, Javier Tébar Hurtado, David Ginard i Feron, Alberto Gómez Roda, Enric Pubill i Arnó, Joana Garcà Tristany, Antonio Montalbán Gámez.

Editorial: Publicacions de la Universitat de València, 2004, 366 pàgines.

Sinopsi de l'editorial:

"El règim totalitari i feixista que va imposar Franco després de la Guerra Civil va suposar la negació de les llibertats i els drets fonamentals de la població civil i la repressió contra els vençuts. L'empresonament, l'exili, la censura i les execucions són algunes de les formes més conegudes de depuració que va imposar el Generalísimo arreu de l'estat. La dictura franquista va marcar el destí de tots els pobles d'Espanya. Les particularitats de la repressió, però, deriven de la capacitat omnimoda d'adaptació del règim a les circumstàncies i a les regions de l'estat, foren tan extraordinàries com perverses. Aquest llibre parteix de l'anàlisi d'algunes de les claus generals de la repressió franquista i centra l'estudi historiogràfic en les especificitats que aquesta repressió va prendre als Països Catalans.

"*Franquisme i repressió* aplega, de manera ordenada i sistemàtica, la majoria de les ponències i intervencions del simposi sobre la repressió franquista que van tenir lloc a València en el marc de la XXXII edició dels Premis Octubre."

Del pròleg, signat pel director:

"Del 23 al 26 d'octubre de l'any 2003, en el marc dels Premis Octubre que cada any atorga la fundació Ausiàs March i l'editorial Tres i Quatre, va tenir lloc a la capella de la Universitat de València un simposi internacional que portava com a títol genèric 'Franquisme i repressió', que pretenia fer una anàlisi de la repressió com a element consubstancial per entendre el franquisme i per entendre, també, la llarga durada del règim polític que es va estendre durant gairebé quatre dècades, entre 1939 i 1975, en el conjunt de l'estat espanyol [...]"

"Semblava oportú dedicar el simposi (...) al tema de la repressió durant el franquisme en clau de Països Catalans. L'objectiu era apropar-nos a un estat de la qüestió sobre una repressió que sabíem multiforme, que abraçava moltes dimensions polítiques, judicials, econòmiques, socials i culturals i que havia estat llarga i profunda en el temps i sistemàtica en els procediments [...]"

"El règim (franquista) fou contundent, en tot el territori de l'estat, en l'aplicació d'una repressió que fou sempre radical i sistemàtica. Les peculiaritats territorials més significatives les trobem en el punt de partida: la insularitat de Mallorca i el fet que hi triomfés l'aixecament militar el juliol de 1936 van marcar les característiques del fet repressiu a la majoria de les illes; la proximitat de la frontera francesa, en el cas del Principat, fou fonamental perquè molts [...] poguessin fugir a l'exili; tot el contrari del que s'esdevingué al País Valencià, on el mar es convertí, en el moment de la derrota, en una barrera infranquejable."

Extracte a cura de M. P.

EL TEMPS D'HISTÒRIA

EL TEMPS

és possible
gràcies a

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

CAIXA CATALUNYA